Milena Lipnická, Lenka Ďuricová, Zuzana Kováčová - Švecová

ROZVOJ JAZYKOVEJ A LITERÁRNEJ GRAMOTNOSTI DETÍ V MATERSKEJ ŠKOLE

Cvičebnica

UNIVERZITA MATEJA BELA V BANSKEJ BYSTRICI

BELIANUM

UNIVERZITA MATEJA BELA
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole

Cvičebnica

Milena Lipnická
Lenka Ďuricová
Zuzana Kováčová - Švecová

BELIANUM

Banská Bystrica 2019

Cvičebnica je výstupom z projektu
KEGA č. 013UMB-4/2017
Tvorba kurikula v oblasti jazykovej a literárnej gramotnosti v novoakreditovanom bakalárskom štúdiu

Názov: Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole
Podnázov: Cvičebnica

Autorky: doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD.
Mgr. Lenka Ďuricová, PhD.
Mgr. Zuzana Kováčová-Švecová, PhD.

Jazykový korektor: doc. PaedDr. Július Lomenčík, PhD.
Technický redaktor: doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD.
Návrh obálky: Mgr. art. Zuzana Ceglédyová

Recenzenti: prof. PaedDr. Jana Kesselová, CSc.
Mgr. Mária Kudlová, PhD.

Vydalo: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta

Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

Rok vydania: 2019

ISBN 978-80-557-1569-8 (viazaný dokument)

ISBN 978-80-557-1570-4 (online dokument)

Obsah

ÚVOD ... *5*

PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ROZVOJA JAZYKOVEJ A LITERÁRNEJ GRAMOTNOSTI DETÍ ... *6*
Myslenie a jazyk ... *7*
Vývin reči dieťaťa ... *15*
Ontogenéza detskej reči podľa jazykových rovín ... *18*
Teórie vývinu reči detí ... *20*
Stimulácia rozvoja detskej reči ... *21*

ROZVOJ JAZYKOVEJ A LITERÁRNEJ GRAMOTNOSTI DETÍ V MATERSKEJ ŠKOLE ... *23*
Rozvoj komunikačných kompetencií detí ... *24*
Hravý rozvoj správnej výslovnosti u detí ... *25*
Dramatické hry v komunikačnom rozvoji detí ... *29*
Pravidlá rozvoja hovorenej reči detí ... *33*
Výkonové štandardy v rozvoji hovorenej reči detí ... *36*
Slovné metódy rozvoja hovorenej reči detí ... *39*
Prístupy učiteľa/ky v rozvoji hovorenej reči detí ... *42*
Kladenie otázok v rozvoji hovorenej reči detí ... *43*
Vedenie detí v aktívnom počúvaní ... *45*
Od obsahu k forme v rozvoji písanej reči detí ... *47*
Výkonové štandardy v rozvoji písanej reči detí ... *48*
Pravidlá rozvoja písanej reči detí ... *54*
Stratégie rozvoja písanej reči detí ... *55*
Metódy rozvoja písanej reči detí ... *56*
Čítanie učiteľa/ky deťom a s deťmi ... *59*
Vedenie detí v porozumení čítaného textu ... *61*
Učenie sa detí o častiach knihy a textu ... *62*
Príprava detí na rozvoj bazálnej gramotnosti ... *63*
Rozvoj grafomotoriky detí v príprave na písanie ... *71*
Hry a činnosti detí s písmenami ... *75*
Vzdelávacia aktivita na rozvoj reči detí ... *78*
Prostredie materskej školy pre rozvoj reči detí ... *81*
Tvorba pracovných listov na rozvoj reči detí ... *83*
Učiteľ/ka - vzor reči a kultivovanej komunikácie ... *84*

LITERATÚRA PRE DETI PREDŠKOLSKÉHO VEKU ... *86*
Literatúra pre deti ... *87*
Funkcie detskej literatúry ... *88*
Vekové a žánrové členenie literatúry pre deti ... *90*
Ľudová slovesnosť ... *92*
Autorská tvorba v literatúre pre deti ... *98*

ZÁVER ... *99*

Úvod

Pridelenie dotácie z Kultúrnej a edukačnej grantovej agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky umožnilo realizovanie projektu KEGA 013UMB/2017 s názvom *Tvorba kurikula v oblasti jazykovej a literárnej gramotnosti v novoakreditovanom bakalárskom štúdiu*. Jeho hlavným zámerom bolo vytvorenie a vydanie modernej vysokoškolskej učebnice s dvomi cvičebnicami pre výučbu povinného predmetu jazyková a literárna gramotnosť a súvisiacich povinne výberových predmetov v bakalárskom študijnom programe Predškolská a elementárna pedagogika. Majú slúžiť v rozvoji didaktických spôsobilostí študentov – budúcich učiteľov/učiteliek materských škôl a vychovávateľov/vychovávateliek školských klubov detí pre rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materských školách a školských kluboch detí. Tvorené boli v trojročnom období v procese dosahovania vzdelávacích a výskumných cieľov projektu tímovou spoluprácou odborníkov z predškolskej pedagogiky, školskej pedagogiky, špeciálnej pedagogiky, psychológie, slovenského jazyka a literatúry.

Jedným z výstupov projektu KEGA 013UMB/2017 je cvičebnica s názvom *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole*. Cieľom tvorby vysokoškolskej cvičebnice bolo syntetizovať a systematizovať prakticky zamerané úlohy, **aby si študenti/ky** - budúci učitelia, budúce učiteľky materských škôl **precvičili**:

a) používanie pravidiel hovorenej a písanej podoby spisovnej slovenčiny, lebo aj v tomto smere budú vzorom deťom, ich zákonným zástupcom, svojim kolegom a celkovo verejnosti;
b) obsah, učivo vysokoškolskej výučby sústredené vo vysokoškolskej učebnici s názvom *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike*, aby nadobudli predstavy a skúsenosti s jeho aplikáciami a možnosťami využitia v pedagogickej praxi;
c) príklady učebných aj zábavných úloh na rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v predprimárnom vzdelávaní, aby mali didaktické a metodické inšpirácie pre prácu s nimi.

Táto cvičebnica s názvom *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole* nadväzuje na obsahy, témy a pojmy vysokoškolskej učebnice s názvom *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike* a v danom projekte je dvojičkou cvičebnice s názvom *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v školskom klube.*

Prof. PaedDr. Jana Kesselová, PhD. v celkovom hodnotení cvičebnice v posudku vyzdvihla, že je prehľadne a funkčne kompozične členená a obsahovo nasýtená. Za pozitívum možno pokladať i fakt, že cvičebnica je konštruovaná tak, aby obsahovala úlohy na riešenie pre adresátov-budúcich učiteľov v materských školách, ale súčasne čitateľov podnecuje k vytváraniu úloh pre deti, čo je dôležité z hľadiska každodennej praxe pôsobenia v materskej škole. V centre pozornosti je verbálna kreativita, fluencia a flexibilita, teda rozličné aspekty tvorivosti a možnosti jej stimulácie v materskej škole. Cenné sú úlohy na rozvíjanie fonematického uvedomovania (úlohy na manipuláciu so začiatočnými/koncovými hláskami, slabikami), na vysvetlenie metaforického spôsobu používania jazyka a úlohy inšpirované psychodiagnostickými testmi a úlohami na rozvoj čitateľskej gramotnosti. Mgr. Mária Kudlová, PhD. v recenznom posudku ocenila, že cvičebnica ponúka široké množstvo úloh a cvičení, prostredníctvom ktorých si študenti/ky nielen prehĺbia poznatky o danej problematike, ale niektorými z nich sa môžu inšpirovať pre aplikovanie v pedagogickej práci s deťmi.

V časti cvičebnice s názvom ***Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí*** sa nachádzajú úlohy na porozumenie a upevnenie poznania o myslení a reči detí. Myslenie ako najvyšší poznávací proces je s rečou v úzkom vzťahu, preto nie je možné rozvíjať jedno bez druhého. Tento fakt sa premieta aj do predkladaných úloh, ktoré sú organizované tak, aby s využitím jazyka podnecovali rôzne myšlienkové operácie, postupy, oslovili tak konvergentné ako aj divergentné myslenie študenta/ky. Okrem rôznych logických úloh má študent/ka možnosť hravým a tvorivým spôsobom si doplniť a fixovať svoje poznanie v rámci tejto problematiky.

Časť ***Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v materskej škole*** obsahuje úlohy na tvorenie, dokončovanie, doplňovanie, opravovanie, spájanie a vysvetľovanie slov a viet, odpovedanie na otázky, tvorenie jazykolamov, básní, riekaniek, vyčítaniek a krátkych príbehov, opisovanie a charakterizovanie objektov a javov. Jej súčasťou sú i texty na čítanie a poučenie sa, aj metodické rady pre rozvoj jazykových a komunikačných spôsobilostí detí. V úlohách si študent/ka môže precvičiť tiež jazykové pravidlá, oboznámiť sa kurikulom predprimárneho vzdelávania v oblasti jazykovo-komunikačnej edukácie, skúsiť si úlohy pre deti aj vedomostné testy pre študentov/ky.

V časti ***Literatúra pre deti predškolského veku*** sú podobné typy úloh ako v predchádzajúcich dvoch častiach, ale s obsahovým zameraním na danú problematiku. Študenti/ky si ich prostredníctvom upevnia a rozšíria poznatky o funkciách detskej literatúry, vekovom a žánrovom členení literatúry, ľudovej slovesnosti a autorskej tvorbe pre deti. Úlohy študentov/ky vedú k písaniu bibliografických záznamov diel známych slovenských autorov literatúry pre deti, zopakovaniu si pojmov, vyjadrovaniu názorov, písaniu umeleckých jazykových prostriedkov, uvažovaniu o funkciách detskej literatúry a o iných aspektoch jej porozumenia.

Modernosť cvičebnice autorky zohľadnili v obsahu, forme i podobe vydania. Študenti/ky budú môcť pracovať s cvičebnicou v online podobe. Formát cvičebnice im umožňuje písať a kresliť rukou do úloh, textov a vyznačovať si dôležité informácie. Grafické úpravy textov zas môžu pútať ich záujem pracovať s nimi. Samozrejme, že vždy je možné zlepšovať kvalitu práce a diela. Platí to i v prípade tejto cvičebnice. Napriek tomu ako autorky máme nádej, že cvičebnica bude pre študentov a študentky najmä predškolskej a elementárnej pedagogiky užitočná, že ju budú v štúdiu používať, že si jej prostredníctvom prehĺbia a rozšíria poznanie v problematike, aby lepšie pomáhali deťom v materských školách v rozvoji jazykových a komunikačných spôsobilostí.

Autorky

Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí

Myslenie a jazyk

Napíšte pojmy

Na precvičenie pojmového myslenia napíšte pojem spoločný pre oba významy slov. Zdôvodnite obsah a rozsah týchto pojmov.

diabol – hríb .....
hlodavec – hardvér .....
zvyšok jablka – časť tela .....
hudobný nástroj – časť tela vtáka .....
malý hmyz – časť strelnej zbrane .....

Napíšte príklady homoným, ktoré sú vhodné pre učenie sa detí predškolského veku.

.....
.....
.....
.....
.....

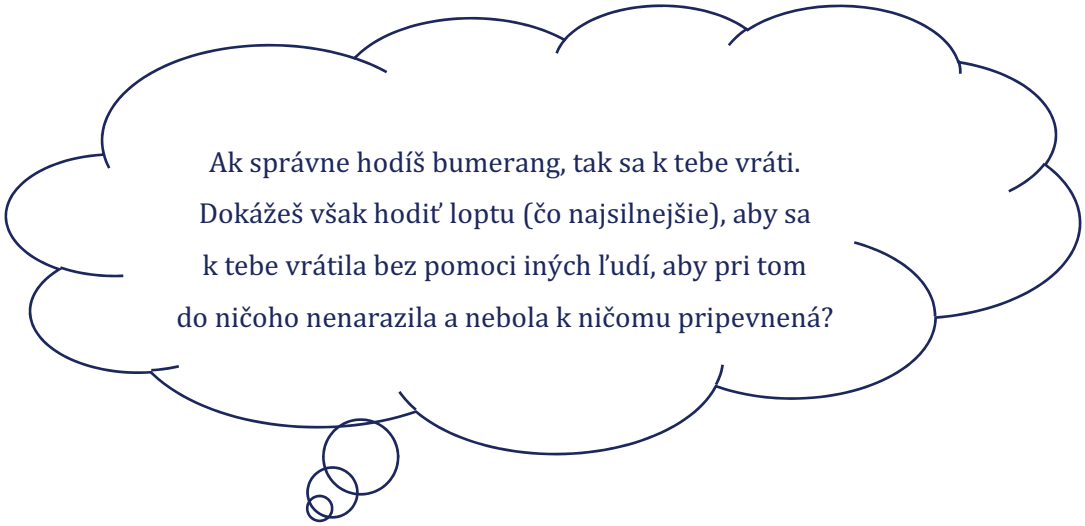
Spojte body

Inšpirujte sa príkladom na myšlienkovú syntézu častí do celku. Spojte všetkých 9 bodov priamymi čiarami bez prerušenia jedným ťahom.

Riešte úlohu

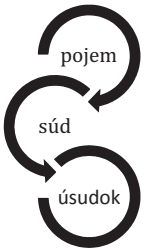
Inšpirujte sa príkladom na tvorbu úsudkov a riešte nasledujúcu úlohu.

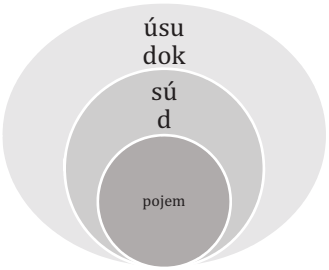

Označte diagram

Označte diagram, ktorý vyjadruje vzťah medzi jednotlivými formami myslenia. Výber zdôvodnite.

Odpovedajte na otázky

*Odpovedajte na otázky tak, že priraďte zodpovedajúcu formu myslenia, ktorú si odpoveď vyžaduje (P = **pojem**, S = **súd**, Ú = **úsudok**).*

Aký je vzťah medzi „Jupiter“ a „planéta“? ☐

Čo majú spoločné motocykel, vlak a lietadlo? ☐

Aký záver možno odvodiť, ak vieme, že mrkva obsahuje vitamíny, brokolica obsahuje vitamíny a aj cibuľa obsahuje vitamíny? ☐

Spojte čiarami

*Čiarami spojte **myšlienkové operácie** (respektíve postupy) s ich charakteristikami.*

Ignorovanie nepodstatných vlastností je	DEDUKCIA
Myšlienkové zjednocovanie častí do celku je	ANALÝZA
Zisťovanie zhodných a rozdielnych vlastností je	ZOVŠEOBECNENIE
Myšlienkové rozčleňovanie celku na časti je	ABSTRAKCIA
Postup od všeobecného k jednotlivému je	POROVNÁVANIE
Rozlišovanie a spájanie spoločných zákonitostí je	SYNTÉZA
Postup od konkrétneho k všeobecnému je	INDUKCIA

Doplňte slová

*Doplňte do textu slová označujúce **druhy myslenia** – senzomotorické, názorno-obrazné, konvergentné, divergentné, pojmovo-logické.*

Rozlišujeme niekoľko druhov myslenia. Z hľadiska tvorivosti hovoríme o ..... myslení, ak používame známe, zaužívané spôsoby riešenia o ..... myslení, ak majú naše postupy objavný charakter, nachádzame originálne riešenia. Z ontogenetického (vývinového) hľadiska hovoríme o ..... myslení vtedy, keď používame vnemy a pohyby a úlohy riešime pokusom a omylom. Je vývinovo najnižším typom myslenia. Vývinovo vyšším druhom myslenia je ..... myslenie, ktoré je procesom operácií s obrazmi, ktoré vystupujú vo forme predstáv. Ak využívame pojmy, hovoríme o ..... myslení.

Odpovedajte na otázky

Na čiary napíšte odpovede na otázky: O aký druh myslenia ide, keď:

varíš, perieš, skladáš puzzle? .....

máš uviesť rok objavenia Ameriky? .....

plánuješ si, ako zariadiš svoju izbu? .....

máš vyriešiť slovný hlavolam? .....

máš nájsť čo najviac spôsobov ako použiť štipec? .....

Doplňte slová

Vyberte správne slová a doplňte ich do viet zameraných na precvičenie myšlienkových operácií.

Králik sa najviac podobá ..... .

a) mačke b) veveričke c) zajacovi d) líške e) ježovi

Opak nádeje je ..... .

a) smútok b) zúfalstvo c) núdza d) láska e) nenávisť

Protikladom vernosti je ..... .

a) láska b) nenávisť c) priateľstvo d) zrada e) nepriateľstvo

Vytvorte vety

Vytvorte nedokončené vety s alternatívami slov, ktoré môžu dopĺňať 5 – 6-ročné deti.

..... .

a) b) c) d) e)

..... .

a) b) c) d) e)

..... .

a) b) c) d) e)

Zakrúžkujte slová

Zakrúžkujte slová v riadkoch, ktoré tam nepatria v rámci precvičenia myšlienkových operácií – kategorizácie a zovšeobecňovania pojmov. Zdôvodnite váš výber.

a) stôl	b) stolička	c) vták	d) skriňa	e) posteľ
a) sedieť	b) ležať	c) stáť	d) ísť	e) kľačať
a) autobus	b) električka	c) motocykel	d) bicykel	e) vlak
a) husle	b) trombón	c) klarinet	d) lesný roh	e) saxofón

Vytvorte rady slov

Vytvorte rady pojmov, o ktorých správnosti/nesprávnosti v danej kategórii môžu rozhodovať 5 – 6-ročné deti.

a)	b)	c)	d)	e)
a)	b)	c)	d)	e)
a)	b)	c)	d)	e)
a)	b)	c)	d)	e)

Doplňte slová

Napíšte slová, ktoré zovšeobecňujú významy dvoch pojmov.

ruža – tulipán	.....	oko – ucho	.....
maslo – syr	.....	kamera – okuliare	.....
dážď – sneh	.....	poštár – telefón	.....

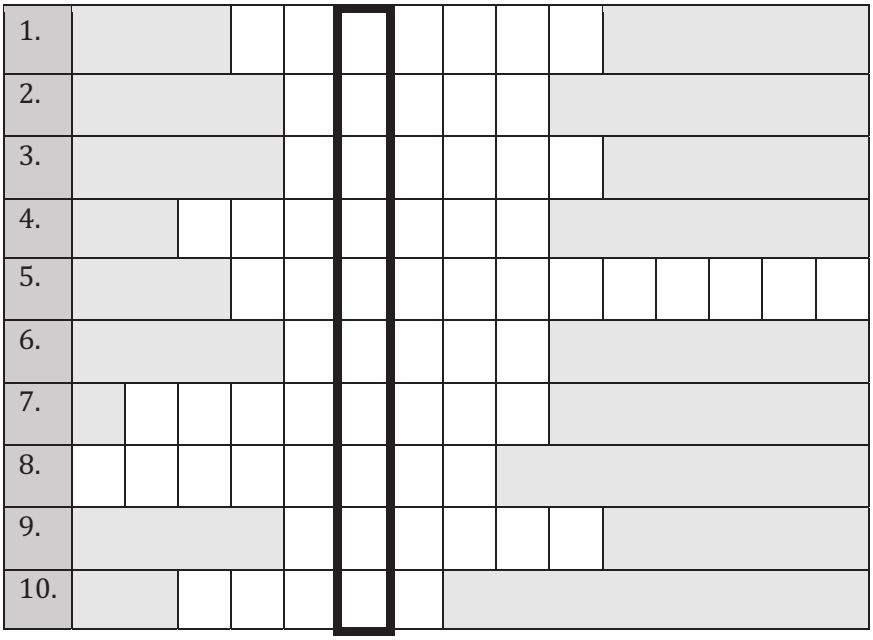
Napíšte slová

Napíšte dvojice slov, ktoré majú spoločné znaky a možno ich zovšeobecňovať s 5 – 6-ročnými deťmi. Vysvetlite, ktoré myšlienkové operácie ste uplatnili.

–	.....	–	.....
–	.....	–	.....
–	.....	–	.....

Vylúštite tajničku

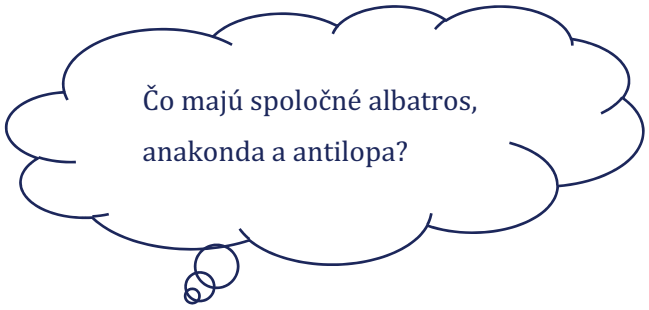
Vylúštite tajničku pojmami v oblasti jazyka a myslenia.

1. rozčlenenie celku na časti
2. výpočet základných znakov pojmu, jeho vymedzenie
3. vyjadrenie vzťahu medzi súdmi
4. zjednotenie častí do celku
5. zisťovanie podobností a odlišností na základe kritéria
6. prostriedok komunikácie, systém znakov
7. myšlienkový postup od jednotlivého k všeobecnému
8. myšlienkový postup od všeobecného k jednotlivému, konkrétnemu
9. autor teórie kognitívneho vývinu dieťaťa
10. medzi rečou a myslením je úzky .....

Definujte pojem z tajničky.

Riešte príklad na pojem z tajničky:

Vytvorte vety

Vytvorte vety, v ktorých slová začínajú uvedenými písmenami. Vysvetlite, aký druh myslenia ste uplatnili.

P..... v..... k..... s..... .

H..... b..... p..... m..... .

M..... p..... s..... k..... .

K..... m..... n..... r..... .

Napíšte slová

Za tri minúty napíšte čo najviac slov, ktoré začínajú na určené predpony a končia na uvedenú koncovú slabiku. Vysvetlite, aký druh myslenia ste uplatnili.

dos.....	**roz**.....	.....**ta**
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Vytvorte úlohu

Vytvorte úlohu pre 5 – 6-ročné deti na tvorenie slov prostredníctvom začiatočných a koncových slabík v rozvoji myšlienkovej syntézy.

.....	.....	.....
.....	.....	.....
.....	.....	.....

Napíšte dvojice slov

Napíšte čo najviac dvojíc slov s obráteným poradím písmen a iným významom. Vysvetlite, ktoré myšlienkové operácie ste uplatnili.

pec – cep, kos – sok, ...

Vylúštite tajničku

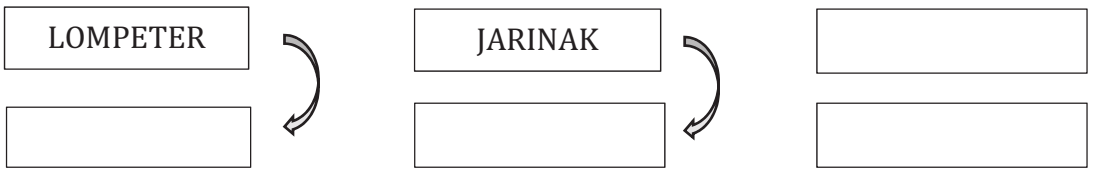
Napíšte písmená namiesto čísel tak, aby ste vylúštili zrnko múdrosti Hansa Christiana Andersena: „Všetky knihy zožltnú, ale kniha prírody ..... (v tajničke). Vysvetlite spojenie „kniha prírody". O aký umelecký prostriedok ide? Vysvetlite, ktoré myšlienkové operácie ste uplatnili.

1	Á		2	3	Ž	4	Ý		5	6	2		8	6	7	É

3		8	Á	4	H	9	5	8	É		7	Y	4	3	8	I	9

Napíšte slová

Na základe analyticko-syntetickej myšlienkovej činnosti napíšte podstatné mená, ktoré sú ukryté v slovách v rámčekoch. Posledné vymyslite.

Literatúra

AMTHAUER, R. *Skúška I-S-T* (2. vydanie). Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1968.
ĎURICOVÁ, L. Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2019.
SOKOLOVÁ, L., LEMEŠOVÁ, M., MINAROVIČOVÁ, K. *Psychológia (inter)aktívne.* Bratislava: UK, 2015.
SOMOROVÁ, R. *Úlohy na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti.* Bratislava: Príroda, 2013.

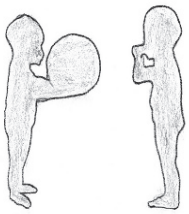
Vývin reči dieťaťa

Spojte obrázky a slová

Čiarami spojte obrázky a slová, slovné spojenia, ktoré vystihujú znaky vývinu reči dieťaťa v určitom ontogenetickom období.

Prečo?

krik a plač

egocentrická reč

diferenciácia matkinho hlasu

hrkútanie

džavotanie

práca s pojmami

reakcie na akustické podnety

diferenciácia pohybov

1. opytovacie obdobie

telegrafická reč

inklúzia

Urobte si test

Urobte si test o vývine reči dieťaťa predškolského veku a porovnajte Vaše odpovede so správnymi odpoveďami v závere testu.

1. Prvé slovo (s významom, hoci nepresným) dieťa povie okolo:

a) prvého roku,
b) druhého roku,
c) do troch mesiacov od narodenia.

2. Prvé reakcie na akustické podnety zaznamenávame u:

a) novorodenca,
b) dojčaťa,
c) plodu.

3. Jednoduché vety dieťa používa od:

a) prvého roku,
b) druhého roku,
c) do troch mesiacov od narodenia.

4. Prvé opytovacie obdobie (kto, čo?) u dieťaťa začína:

a) okolo prvého roku,
b) medzi druhým a tretím rokom,
c) medzi tretím a štvrtým rokom.

5. Druhé opytovacie obdobie (prečo?) u dieťaťa pozorujeme:

a) okolo prvého roku,
b) medzi druhým a tretím rokom,
c) medzi štvrtým a piatym rokom.

6. Za predrečové považujeme v ontogenéze dieťaťa obdobie:

a) novorodenca,
b) dojčaťa,
c) batoľaťa.

7. Fázy predrečového vývinu dieťaťa nazývame:

a) diferenciácia a špecifikácia,
b) hrkútanie a džavotanie,
c) opakovanie a zrkadlenie.

8. V druhom polroku života dieťa začína:

a) jesť,

b) spievať,

c) hrať sa s hovoridlami.

9. V druhom polroku života dieťa začína:

a) napodobňovať jednoduché predvádzané pohyby a zvuky,

b) napodobňovať jednoduché predvádzané pohyby a piesne,

c) napodobňovať jednoduché predvádzané rytmy a piesne.

10. Reč batoľaťa býva charakterizovaná ako:

a) agramatická a egocentrická,

b) agramatická a telegrafická.

c) telegrafická a egocentrická,

11. U trojročných detí sa slovná zásoba pohybuje cca na úrovni:

a) 1000 slov,

b) 1500 slov,

c) 3500 slov.

12. Egocentrická reč u dieťaťa plní funkciu:

a) kognitívnu, regulačnú a expresívnu,

b) kognitívnu a regulačnú,

c) regulačnú a expresívnu.

13. Na prelome predškolského a mladšieho školského obdobia dochádza u dieťaťa k zmene vnímania:

a) z analyticko-syntetického na globálne,

b) z globálneho na analyticko-syntetické,

c) zo subjektívneho na objektívne.

14. Predškolák nechápe, resp. má problémy s používaním pojmov:

a) abstraktných a číselných,

b) číselných, časových a priestorových,

c) abstraktných, číselných, časových a priestorových.

Správne odpovede: 1a; 2c; 3b; 4b; 5c; 6b; 7b; 8c; 9a; 10b; 11a; 12a; 13b; 14c.

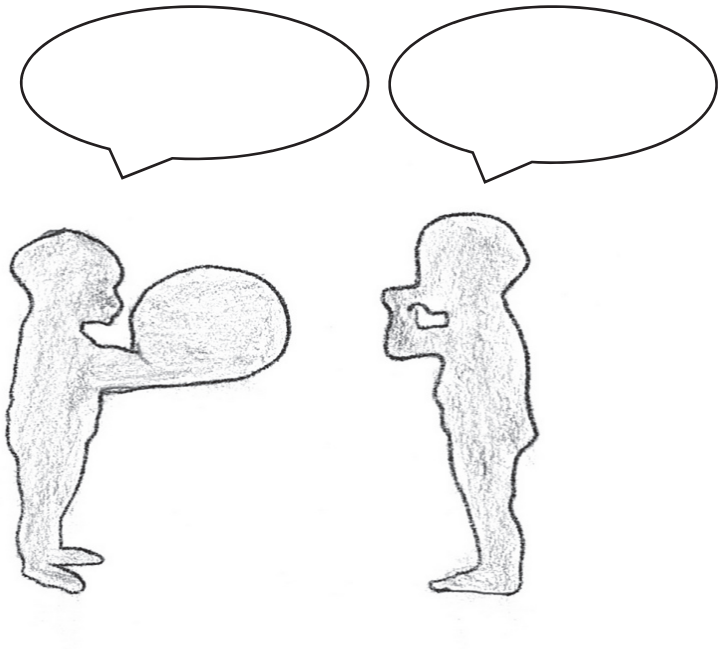
Literatúra

ĎURICOVÁ, L. Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2019.

Ontogenéza detskej reči podľa jazykových rovín

Napíšte text

Podľa vlastných skúseností napíšte text dialógu dvoch trojročných detí do bublín obrázka.

Napíšte slová

Na základe analyticko-syntetickej myšlienkovej činnosti napíšte pojem, ktorý je ukrytý v slove v rámčeku a súvisí s lexikálnou rovinou reči dieťaťa útleho veku. Vysvetlite tento pojem.

SLOVOPORTO	⇒	

Vyfarbite slovné spojenia

Vyfarbite slovné spojenia označujúce vnútorné determinanty vývinu reči dieťaťa.

vzdelanie rodičov	stav zmyslových analyzátorov	výchovný štýl v rodine
kultúrne vplyvy	inteligencia dieťaťa	zrenie centrálnej nervovej sústavy

Vyfarbite slovné spojenia

V tabuľke vyfarbite slovné spojenia, ktoré súvisia s ontogenézou reči dieťaťa v jazykových rovinách.

F	O	N	E	M	A	T	I	C	K	Ý	S	L	U	CH	C	D	X
Q	H	E	I	N	A	V	O	D	Ó	K	E	D	M	N	M	A	M
J	R	E	G	O	C	E	N	T	R	I	Z	M	U	S	T	R	S
Y	K	H	F	P	G	R	D	A	B	W	U	D	L	N	M	I	V
N	Ú	U	D	K	L	O	P	Y	Z	O	T	Y	Y	O	B	Y	O
I	T	V	P	P	I	Z	E	E	U	R	P	S	E	V	A	T	K
T	A	C	R	R	T	J	I	R	L	D	A	G	I	O	H	E	A
U	N	W	O	S	E	L	O	G	D	S	F	R	V	T	E	V	L
R	I	X	T	B	Á	D	H	K	A	P	Y	A	Z	V	K	É	I
É	E	K	O	L	A	C	P	C	Z	U	C	M	R	A	M	K	Z
V	L	E	S	V	S	A	Ú	O	E	R	I	A	P	R	K	C	Á
O	K	Y	L	U	K	J	S	A	J	T	E	T	R	Y	N	I	C
B	D	R	O	W	A	D	Y	L	O	M	R	I	K	Z	Ó	T	I
Y	N	S	V	R	T	K	W	J	F	H	Y	Z	S	R	F	P	A
H	O	B	Á	Z	B	U	I	U	E	J	C	M	B	L	E	I	R
O	D	N	Q	G	I	D	L	N	R	L	T	Y	K	U	S	L	O
P	Y	U	K	H	E	P	E	DŽ	A	V	O	T	A	N	I	E	N
V	A	E	Č	E	R	Á	K	C	I	F	A	R	G	E	L	E	T

FONEMATICKÝ SLUCH

POHYBOVÉ RUTINY

DEKÓDOVANIE

EGOCENTRIZMUS

VYNÁRAJÚCA SA SYNTAX

HRKÚTANIE

DŽAVOTANIE

TELEGRAFICKÁ REČ

PROTOSLOVÁ

DYSLÁLIE

DYSGRAMATIZMY

WORD SPURT

NOVOTVARY

VOKALIZÁCIA

ELIPTICKÉ VETY

PREDPOJMY

Literatúra

ĎURICOVÁ, L. Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2019.

Teórie vývinu reči detí

Posúďte pravdivosť výrokov

Výrok	áno	nie
Interaktívne teórie uznávajú pri vývine reči vplyv vnútorných aj vonkajších faktorov.	◯	
Chomskeho teória patrí k nativistickým teóriám vývinu reči.		
Rýchla akvizícia (získavanie) jazyka je podľa Lenneberga typická pre pubertu.		
Vygotskij pri osvojovaní reči kládol dôraz na sociálnu interakciu, vzťahy, vplyv kultúry.		
Halliday opísal osem základných funkcií jazyka, ktoré človeka motivujú k jeho osvojovaniu už v ranom veku.		
Behavioristi pri osvojovaní jazyka za kľúčovú považujú metódu posilňovania a nápodoby.		
Saffranová pri vysvetľovaní osvojovania reči prirovnáva detský mozog k štatistickému softvéru.		
Socioekonomický status rodiny nesúvisí s jazykovým vývinom dieťaťa.		

Vyfarbite slovné spojenia

Rovnakou farbou vyfarbite slovné spojenia, ktoré k sebe patria v rámci teórií vývinu reči detí.

kritická perióda

Saffranová

Chomsky

Vygotskij

učenie v sociálnej interakcii

Kuhlová

jazyk ako naučené správanie

Lenneberg

štatistické spracovanie zvukov

jazykový mentálny modul

Skinner

teória jazykového magnetu

Literatúra
ĎURICOVÁ, L. Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2019.

Stimulácia rozvoja detskej reči

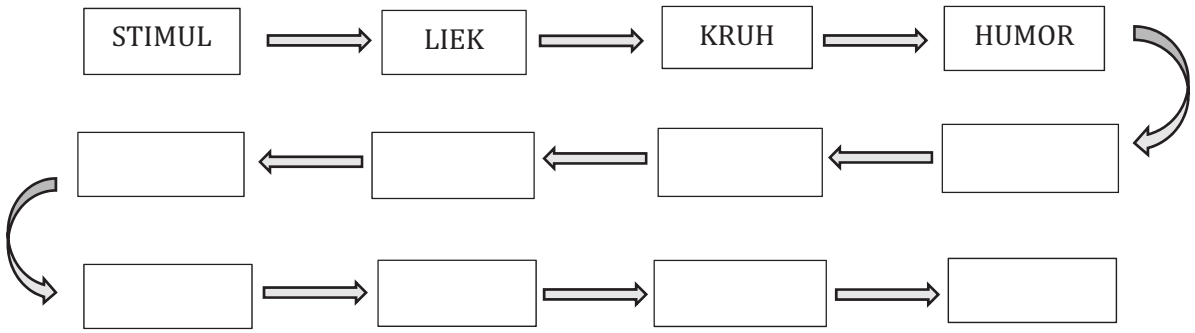
Vysvetlite stratégie

Vysvetlite nasledovné komunikačné stratégie a pravidlá vo vzťahu k stimulácii detskej reči.

adresnosť	čakanie	modelovanie	rozširovanie a predlžovanie
gestá	nasledovanie záujmov dieťaťa	komentovanie	interpretácia
tvárou v tvár	opakovanie	pomenúvanie	napovedanie

Dokončite slovnú reťaz

Nájdite pravidlo a doplňte reťaz slov. Uvažujte, čo vo vzťahu k rozvoju reči takouto aktivitou posilňujeme u 5 – 6- ročných detí.

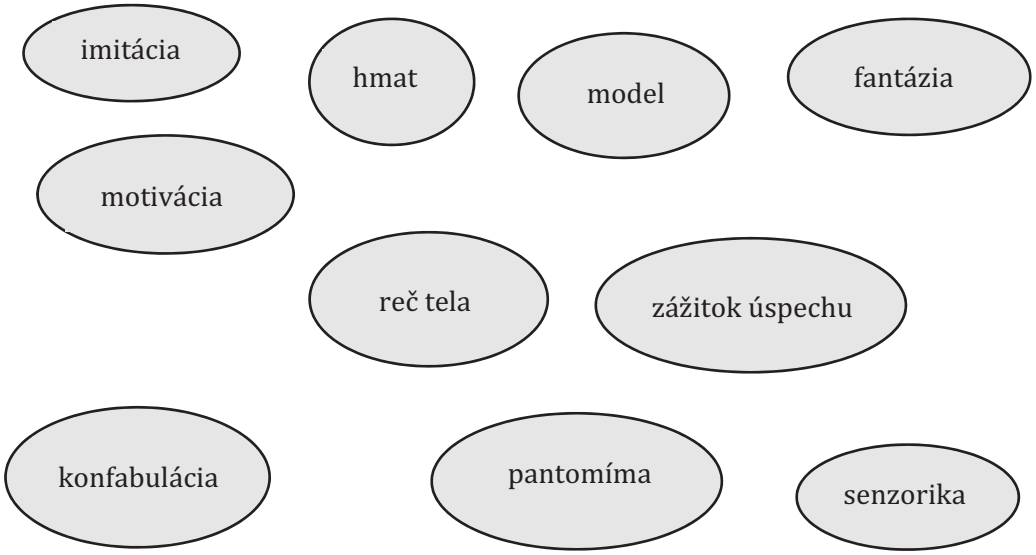
Gestikulujte

Gestikulujte spolu so zapojením mimiky, aby ste komunikovali nasledujúce významy.

upozorňujete dieťa, že vyrušuje	voláte dieťa do hry, činnosti	chválite, oceňujete dieťa za niečo	snažíte sa upútať pozornosť dieťaťa
tíšite dieťa, keď kričí	upozorňujete dieťa, aby sa umývalo	upozorňujete dieťa, aby sa obliekalo	upozorňujete dieťa, aby cvičilo

Spojte slová

Čiarami spojte a vysvetlite dvojice slov (súčasti) patriace k sebe v procese stimulácie detskej reči.

Vyfarbite slová

Vyfarbite slová v riadkoch, ktoré vyjadrujú špecifiká učenia sa jazyka u detí predškolského veku.

UKOLIMITÁCIANEOROKONTEXTUVERBIFEMOCIONALITAJO
DELOBASENZORIKACIBYGUFITOPOHYBRIDIZÁNÚSPECHUPA
OPAKOVANIETAREMUNISKUPINAKLEVISUREDOHRANICE.

Literatúra

ĎURICOVÁ, L. Psychologické aspekty rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2019.
KONÍČKOVÁ, J. *Ako podporovať rozvoj detskej reči*, 2015. Dostupné na internete: https://eduworld.sk/cd/jaroslava- konickova/876/ako-podporovat-rozvoj-detskej-reci.

Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole

Rozvoj komunikačných kompetencií detí

Doplňte slová

Hlavným cieľom vzdelávacej oblasti Jazyk a ..... je rozvinutie komunikačných ..... dieťaťa vo všetkých ..... rovinách s využitím špecifického rozvojového potenciálu písanej ..... (Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016, s. 10).

Dokončite vety

Výstižne vysvetlite pojmy tak, že dokončíte vety.

Jazyková gramotnosť .....
Jazykový vývin .....
Komunikačné kompetencie .....
Jazykové kompetencie .....
Jazykové vzdelávanie .....

Vytvorte vety

Výstižne vysvetlite pojmy tak, že ich použijete vo vetách.

(verbálna komunikácia) .....
(neverbálna komunikácia) .....
(štátny jazyk) .....
(materinský jazyk) .....
(cudzí jazyk) .....
(posunkový jazyk) .....
(hovorená reč) .....
(písaná reč) .....
(vyučovací jazyk) .....

Literatúra

LIPNICKÁ, M. *Počiatočné čítanie a písanie detí predškolského veku.* Prešov: Rokus, 2009.
Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/statny-vzdelavaci-program/svp_materske_skoly_2016-17780_27322_1-10a0_6jul2016.pdf.

Hravý rozvoj správnej výslovnosti u detí

Prečítajte si

Jazykové hry sú zamerané na účelné a opakované učenie sa dieťaťa jazykovým javom a pravidlám zábavnou formou, ktoré je schopné kognitívne spracovať a komunikačne použiť. Je zábavná pre dieťa, aj keď je riadená učiteľom. Súčasne rozvíja myslenie a reč dieťaťa a podporuje seba vyjadrovanie dieťaťa. Pre dieťa je zaujímavý proces hrania sa nie výsledok. Jazykové hry učiteľ/ka spestruje využívaním špecifických riekaniek so zameraním na precvičovanie problematických spoluhlások (sykaviek, slabikotvorných spoluhlások r, ŕ, l, Ĺ, a pod.). Súčasťou jazykových hier môžu byť **jazykolamy** (Lipnická, 2018).

Prečítajte si rady

Pri tvorbe jazykolamov dbajte na kognitívnu primeranosť deťom, aby rozumeli, čo hovoria. Zohľadňujte pritom skúsenosti súčasných detí a možnosti obratnosti ich artikulačných orgánov. Deti majú prežívať radosť pri vyslovovaní ťažko vysloviteľných kombinácií slov, majú sa zabávať, nie trápiť. Keď jazykolam vytvoríte, skúste si ho opakovane vyslovovať. Mali by ste ho vyslovovať bez zaváhaní a chýb v zreteľnej artikulácii. Začnite pomalým hovorením s postupným zrýchľovaním tempa reči, ale stále v norme zrozumiteľnosti verbálneho prejavu. Ak jazykolam s ľahkosťou hovoríte vy, môžete predpokladať, že ho zvládnu aj deti, ale určite to nebude ľahké.

Vytvorte jazykolamy

Vytvorte „jazyk lámavé“ vety na určené slová, podľa vzoru v tabuľke na ***rozvoj správnej výslovnosti*** *problematických spoluhlások u detí predškolského veku (sykaviek, spoluhlások r, l).*

C	cesnak	*Cukinu, cibuľu a cesnak cítiť v cestovinách.*
S	sen	*Snívал sa mi sen o siedmich spiacich sysľoch.*
Z	zelenina	*Zemiaky, zeler a zelenina nie sú zeliny.*
Č	čiary	*Čarbaniny sú aj čiary v kalendári.*
Š	škrečok	*V skrýši škrečok čuší, kožuštek si suší.*
Ž	žabiatko	*Žabkine dieťatko je žabiatko v žaburine.*
R	roláda	*Ríbezľová roláda je dobrá na raňajky.*
L	lopata	*Čo sa dá zlomiť, lopta alebo lopata?*

C		
S		
Z		
Č		
Š		
Ž		
R		
L		

Vytvorte „jazyk lámavé“ vety bez určených slov, podľa vzoru v tabuľke na ***rozvoj správnej výslovnosti*** *problematických spoluhlások u detí predškolského veku (sykaviek, spoluhlások r, l).*

C	*Kocka nie je valec, necmúľaj si palec.*
S	*Slivky suší stará mať, synov syn ich spapá rád.*
Z	*Zamknúť jazyk na zámok, počúvať bez poznámok.*
Č	*Lačná mačka kačku učí, číhať čulo, myši chytiť.*
Š	*Šička šije, zošíva, šaty, mašle prešíva.*
Ž	*Žaburina pre žaby, že je život na pláži?*
L	*Tlačil vôl kôl, chlapec sa ho bál, rýchlo utekal.*
R	*Krtinec je krtkov hrad, v záhrade ho robí rád.*

C	
S	
Z	
Č	
Š	
Ž	
L	
R	

Vytvorte „jazyk lámavé" vety na určené mená v abecednom poradí, podľa vzoru v tabuľke na ***rozvoj správnej výslovnosti*** *hlások u detí predškolského veku.*

Hlásky	Mená	Vety
A	Alena	*Alena mala malé mačiatka biele ako múka.*
B	Beáta	*Beáta balila balík do bieleho baliaceho papiera.*
C	Cecília	*Cecília cedila celozrnné cestoviny cez cedidlo.*
D	Daniel	*Daniel zdolal divokú vodu na drevenej lodi.*
E	Elena	*Elena žehlila vlnený sveter elektrickou žehličkou.*
F	František	*František fúkal do fujary, fujaroval ako ozajstný fujarista.*
G	Gustáv	*Gustáv v gumákoch gazduje s gazdinou na gazdovstve.*
H	Hugo	*Hugo huncút hudobník hádal humorné hádanky.*
I	Ivica	*Ivica cvičila v bielych cvičkách cviky v telocvični.*
J	Jana	*Jana jedla jahody v jedálni s jedenástimi deťmi.*
K	Klára	*Klára sa kĺzala v kapcoch kade-tade po klzisku.*
L	Leo	*Leo sa istil lanom, lebo liezol po oblej skale.*
M	Milica	*Milica mútila mlieko na maslo v malej masleničke.*
N	Norbert	*Norbert nafarbil Norike náušnice na zeleno.*
O	Ondrej	*Ondrej naolejoval ozubené koleso olejom z olovenej olejničky.*
P	Peter	*Peter pral v práčke pyžamo, pančuchy, ponožky a pulóver.*
R	Rudolf	*Rudolf rýľoval záhradu ostrým rýľom, zrýľoval aj krtinec.*
S	Simona	*Simona siala slnečnicové semená do sypkej piesočnatej zeme.*
T	Tatiana	*Tatiana trucovala, tancovať otáľala, aj tak netancovala.*
U	Uršuľa	*Uršuľa ušila úžasné uteráky a utierky ujovi a ujčinej.*
V	Viola	*Viola voňala pôvabné konvalinky kvitnúce navôkol.*
Z	Zuzana	*Zuzana zasadila zopár zemiakov do zeme.*
X	Xénia	*Xénia a Félix hrali na xylofóne.*

Hlásky	Mená	Vety
A		
B		
C		
D		
E		
F		

G		
H		
I		
J		
K		
L		
M		
N		
O		
P		
R		
S		
T		
U		
V		
Z		
X		

Spojte vety

Jazykové hry má učiteľ/ka spestrovať využívaním riekaniek		Treba, aby správnu výslovnosť hlásky, ktorú dieťa nevie vysloviť, čo najskôr naučil logopéd.
Hovoriť s dieťaťom riekanky s hláskou/hláskami, ktoré ešte nevie vysloviť, nepomáha.		Vhodné je používať riekanky s častým opakovaním precvičovanej hlásky.
Vhodné riekanky majú zaujímavú motiváciu, dieťaťu zrozumiteľný obsah a literárnu úroveň.		na precvičovanie výslovnosti problematických hlások.
V riekankách nemajú byť hlásky, ktoré sú pre dieťa artikulačne náročnejšie, ako precvičovaná problémová hláska.		Vhodné je spájať hovorenie riekaniek s pohybovaním sa a kreslením.
Za jazykolamy môže učiteľ/ka považovať		aj ním/ňou vytvorené „jazyk lámavé“ vety.

Literatúra

LIPNICKÁ, M. *Metodické námety na rozvoj správnej výslovnosti detí v hovorenej reči.* Banská Bystrica: Belianum, 2018.
ZÁPOTOČNÁ, O., PETROVÁ, Z. *Jazyk a komunikácia. Metodická príručka k vzdelávacej oblasti Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách.* Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.

Dramatické hry v komunikačnom rozvoji detí

Tvorivo-dramatické hry

Zahrajte sa

Inšpirujte sa námetmi na tvorivo-dramatické hry so zameraním na upokojenie detí.

slimáky na chodníku	rybky v akváriu	mačiatka v kuchyni	bociany v hniezde

Inšpirujte sa námetmi na tvorivo-dramatické hry s deťmi so zameraním na pohyby a zvuky.

had sa plazí po tráve (ssss.....)	včielky lietajú z kvetu na kvet (zzzz...)	vrabček sa učí lietať (čim, čim...)	kuriatka bežia za kvočkou (pípípípí...)

Pantomíma

Inšpirujte sa námetmi na pantomímu s deťmi.

voniame a jeme čokoládu	oblizujeme kyslý citrón	obliekame si tričko a nohavice	navliekame koráliky na niť

Prečítajte si rady

Podporujte a oceňujte u detí schopnosť svojsky interpretovať predstavy, pocity a emócie.

Pri pantomíme deti veďte k vyjadrovaniu sa mimikou, gestikuláciou, polohami a pohybmi tela.

Umožňujte deťom pohybovať sa v priestore, zapojiť do pantomímy predmety aj iné deti.

Improvizácia

Zahrajte sa

Inšpirujte sa námetmi na improvizáciu s deťmi.

pani učiteľka učí deti	kupujeme pyžamo v obchode	cestujeme autobusom	robíme ovocný šalát

Prečítajte si rady

Podporujte a oceňujte u detí schopnosť svojsky interpretovať skutočné situácie a činnosti.
Deti veďte k aktivite – konaniu, správaniu a činom príznačným pre určité situácie a činnosti.
Pri improvizácii podporujte a oceňujte u detí prepojenie verbálnej i neverbálnej komunikácie.
Pripravujte podmienky pre rolové hry detí, aby mohli vyjadrovať predstavy, zážitky, skúsenosti.

Dramatizácia príbehov

Zahrajte sa

Inšpirujte sa námetmi na dramatizovanie príbehov s deťmi.

rozprávka O červenej repe	rozprávka O troch prasiatkach	Ako psíček a mačička piekli tortu	Ako išlo vajce na vandrovku

Prečítajte si rady

Pre dramatizovanie príbehu vyberte príbeh, rozprávku alebo len tému podľa toho, čo sa majú deti dozvedieť, s čím majú získať skúsenosti, čo majú pochopiť, precítiť, prežiť. Príbeh môže byť deťom známy, ale i neznámy. V ňom budú iste viac odkázané na tvorivý prístup. Premyslite a pripravte vhodné aktivity, ktoré deti môžu začleniť do dramatizácie príbehu. Samozrejme pripravte alebo s deťmi si vyrobte rekvizity, prípadne scénu a kostýmy. Deti môžu dramatizovať príbehy individuálne, vo dvojiciach i v skupinách. Striedavo môžu uplatňovať pantomímu,

improvizáciu i reprodukovanie príbehu. Môžu pre divákov hrať, ale i viesť s nimi rozhovory a uskutočňovať rôzne činnosti. Scény pre dramatizovanie príbehov môžu byť rozmanité, stále i situačné, s rôznymi predmetmi, zobrazeniami a materiálmi (Doušková, 2006).

Doplňte slová

Bábkové ..... je najvhodnejším prostriedkom priblíženia ..... umenia v elementárnej ..... deťom predškolského ..... . Materská ..... zvyčajne nemôže pri svojom technickom ..... a pri hereckých schopnostiach ..... nahradiť profesionálne divadlo. Učitelia/ky si uvedomujú význam ..... divadla a majú sa usilovať čo najviac ho využívať aspoň v improvizovaných predstaveniach. Učiteľ/ka býva najčastejšie sám/a dramaturgom, výtvarníkom, režiérom a interpretom a môže výber ..... predstavenia najviac ovplyvniť. Improvizovaná scéna ponúka ..... kontakt javiska s hľadiskom. Okrem bábkového ..... učiteľ/ka cielene a premyslene využíva bábky pri rôznych denných ..... . **Bábka** sa pre deti stáva priateľom, môže ich povzbudiť, poradiť im, niekedy ich privedie aj k zamysleniu sa o potrebe zmeny svojho správania (Program výchovy a vzdelávania v materských školách, 1999).

Nakreslite bábky

Nakreslite návrhy niektorých bábok a opíšte ich.

Prstové bábky **Dlaňové bábky**

Maňušky **Plošné bábky**

Marionety **Javajky**

Prečítajte si

Prečítajte si o skupinách bábok, ktoré sú používané v pedagogickej praxi.

Skupiny bábok podľa techniky ovládania (Richter, 1997):

- **bábky vedené zospodu** – marioneta spodová, maňuška – bábka navlečená na ruke, javajka – vodená zdola (ruky vodené pomocou vodiacich tyčiek),
- **bábky vedené zhora** – marioneta na drôte,
- **bábky vedené zozadu** – v čiernom divadle, keď bábkoherec splýva s pozadím,
- **bábky úrovňové** – partnerské, ktorými bábkoherec hrá v úrovni svojich rúk (panáci, figuríny, totemové bábky),
- bábky, **ktoré si celé oblečie bábkoherec na seba**,
- **tieňoherné bábky**,
- **improvizované bábky**.

Prečítajte si o činnostiach s bábkami pre inšpiráciu do pedagogickej praxe.

Krátka **dramatická improvizácia** s bábkou alebo oživeným predmetom pri rozprávaní príbehu zo života, pri prednese básne, reprodukovaní prečítanej rozprávky, **bábkové divadlo** podľa deťom primeraných literárnych predlôh, **rozhovory s deťmi** prostredníctvom bábky aj o sledovaných divadelných predstaveniach, **hranie sa s bábkami** voľne i v rámci malých scénok, **vytváranie bábok** a rekvizít do divadelných hier, poznávanie spôsobov vodenia bábok, **vystupovanie s bábkami** a iné.

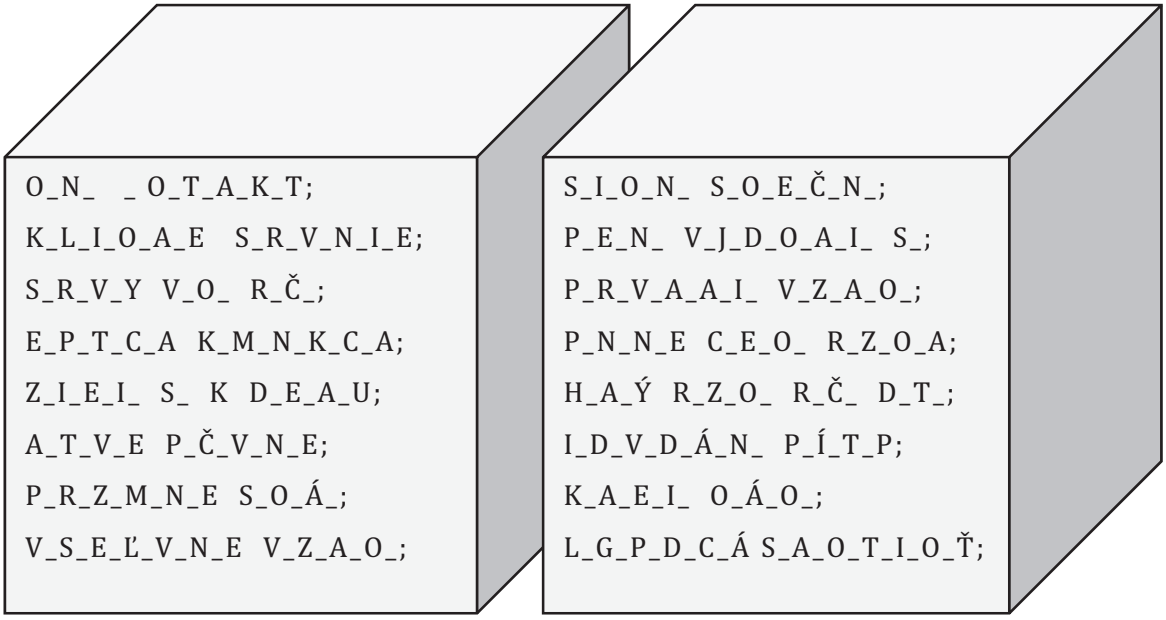
Literatúra

DOUŠKOVÁ, A. *Učenie sa žiaka v prírodovednom a spoločenskom kontexte.* Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB, 2006.
RICHTER, L. *Od předmětu k loutce, od loutky k divadlu.* Praha: Ipos – Artama, 1997.
Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 1999.

Pravidlá rozvoja hovorenej reči detí

Doplňte písmená

Doplňte do slov písmená, aby ste si upevnili poznatky o pravidlách rozvoja hovorenej reči detí.

Vytvorte vety

Vytvorte zo slov a slovných spojení vety tak, aby vyjadrovali pravidlá rozvoja hovorenej reči detí.

očný kontakt, učiteľ/ka, dieťa, komunikácia, nadviazať, udržiavať,	
rozhovor, dieťa, učiteľ/ka, **pozornosť**, viesť, obsah, zamerať, zaujímavý,	
dýchanie, rozvoj, používať, fúkacie hračky, učiteľ/ka, dieťa, dychové cvičenia,	

jazyk, deti, osvojovať, čo, **napodobňovať**, vidieť, počuť, prostredníctvom,	
striedať, učiteľ/ka, deti, učiť, rozhovor, počúvanie, hovoriť, čakať.	

Vysvetlite pravidlá

Zamyslite sa nad pravidlami podpory fyziologického vývinu reči podľa Kutálkovej (1996).

Vysvetlite, prípadne napíšte výstižné odpovede na problémové otázky k jednotlivým pravidlám.

1. pravidlo: **Dostatok primeraných podnetov**
Otázka: *Koľko je „dostatok" podnetov a čo znamená primeraný podnet?*
2. pravidlo: **Rešpektovať vek dieťaťa**
Otázka: *Ako súvisí vývin reči s vekom dieťaťa?*
3. pravidlo: **Rešpektovať dosiahnutý stupeň vývinu**
Otázka: *Ako môže učiteľ/ka poznávať dosiahnutý stupeň vývinu reči dieťaťa?*
4. pravidlo: **Záujmy**
Otázka: *Ako súvisia záujmy dieťaťa s vývinom jeho reči?*

5. pravidlo: **Pochvala**
Otázka: *Aké účinky môžu mať pochvaly v správaní a komunikácii dieťaťa?*
6. pravidlo: **Trpezlivosť**
Otázka: *Prečo je dôležitá trpezlivosť dospelých vo vývine reči dieťaťa?*
7. pravidlo: **Výber podnetov**
Otázka: *Ktoré podnety vývin reči podporujú, a ktoré naopak môžu spôsobovať problémy?*
8. a 9. pravidlo: **Rozvoj zmyslového vnímania a telesnej obratnosti**
Otázka: *Ako súvisí vývin reči s rozvojom zmyslového vnímania a telesnej obratnosti dieťaťa?*
10. pravidlo: **Dialóg**
Otázka: *Prečo je dialóg s dieťaťom dôležitý v podporovaní jeho rečového vývinu?*

Literatúra

KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence. Průvodce vývojem dětské řeči.* Praha: Portál, 1996.
KEREKRÉTIOVÁ, A. a kol. *Základy logopédie.* Bratislava: Univerzita Komenského, 2009.
LYNCH, CH., KIDD J. *Cvičení pro rozvoj řeči. Prevence a náprava poruch komunikace u mladších dětí.* Praha: Portál, 2010.

Výkonové štandardy v rozvoji hovorenej reči detí

Prečítajte si

Prečítajte si informácie o publikácii Adaptácie výkonových štandardov, ktorú ako učitelia/učiteľky budete používať v procese cieleného rozvoja hovorenej reči detí v predprimárnom vzdelávaní.

„Publikácia Adaptácie výkonových štandardov (2016) je podporným metodickým materiálom k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti v materských školách, ktorý bol vypracovaný na základe požiadaviek učiteliek materských škôl. Metodický materiál obsahuje rozpracovanie jednotlivých výkonových štandardov do výkonových úrovní, ktoré predstavujú možnosť, ako postupovať pri plánovaní výchovno-vzdelávacej činnosti s ohľadom na rozvojové možnosti detí systematickým spôsobom od menej náročných požiadaviek k náročnejším. Jednotlivé výkonové úrovne nesúvisia s vekovými kategóriami (U1 ≠ 3 – 4-ročné deti,U2 ≠ 4 – 5-ročné deti a pod.). Úrovne sú číslované kvôli prehľadnosti ako vyjadrenie postupnosti dosiahnutia výkonového štandardu zo Štátneho vzdelávacieho programu, ktorý sa v úrovniach uvádza vždy pod najvyšším číslom a je vyznačený hrubším typom písma. Počet úrovní pri výkonových štandardoch je rôzny, niektoré výkonové štandardy majú navrhnuté dve úrovne, iné ich majú štyri alebo aj päť. Pri niektorých výkonových štandardoch nie sú uvedené žiadne výkonové úrovne, pretože mnohé z nich sa priebežne dosahujú v prirodzených každodenných socializačných situáciách v priebehu dlhšieho časového obdobia. Podrobnejšie metodické odporúčania sú súčasťou metodických príručiek k jednotlivým vzdelávacím oblastiam Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016). Výkonové úrovne sú pomôckou pre učiteľov/ky k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti. Je na vzájomnej dohode učiteľov/liek v triede ako budú s jednotlivými úrovňami pracovať. V rámci jednej vzdelávacej aktivity si učitelia/ky podľa rozvojových možností detí v triede môžu zvoliť aj dve rôzne úrovne jedného výkonového štandardu, jedna úroveň môže byť zaradená aj niekoľkokrát. V plánoch výchovno-vzdelávacej činnosti je možné uvádzať výkonový štandard alebo výkonovú úroveň. Pri plánovaní sa odporúča vychádzať zo zistení pedagogickej diagnostiky a na základe nich si vyberať úrovne z adaptácií výkonových štandardov. Výkonové úrovne nie je potrebné zapracovať do školského vzdelávacieho programu materskej školy, neslúžia k príprave žiadnych ďalších materiálov či administratívy a nie je potrebné prechádzať formálne všetkými úrovňami (Adaptácie výkonových štandardov. Metodický materiál k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti v materských školách, 2016, s. 2).

Odpovedajte na otázky

Otázky	áno	nie
Je publikácia Adaptácie výkonových štandardov (2016) podporným metodickým materiálom k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti v materských školách?	◯	
Obsahuje tento metodický materiál rozpracovanie jednotlivých výkonových štandardov do výkonových úrovní?		
Sú výkonové úrovne usporiadané systematickým spôsobom od náročných požiadaviek k menej náročnejším požiadavkám?		
Je počet navrhnutých úrovní rovnaký pri všetkých výkonových štandardoch?		
Súvisia jednotlivé výkonové úrovne s vekovými kategóriami detí (U1 = 3 – 4-ročné deti, U2 = 4 – 5-ročné deti atď.)?		
Obsahuje publikácia Adaptácie výkonových štandardov (2016) podrobnejšie metodické odporúčania k jednotlivým vzdelávacím oblastiam ŠVP (2016)?		
Žiada sa zapracovanie výkonových úrovní do školského vzdelávacieho programu materskej školy?		

Preštudujte si

Preštudujte si adaptácie výkonových štandardov vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia pre plánovanie vzdelávacích aktivít v materskej škole.

1 Hovorená reč

1.1 Komunikačné konvencie

Aktívne a spontánne nadväzuje rečový kontakt s inými osobami – deťmi i dospelými.

U3 Bezprostredne sa zapája do rozhovorov v triede, aktívne komunikuje s deťmi aj s učiteľom/kou.

U2 Pri hrových aktivitách vyhľadáva spoločnosť detí, snaží sa nadviazať rozhovor s nimi na základe komentovania svojej hry alebo hry druhého dieťaťa.

U1 Spontánne nadväzuje rozhovor s učiteľom/kou, v prípade potreby ho/ju požiada o pomoc.

Reaguje na neverbálne signály (gestá, mimiku), udržuje očný kontakt, hlasitosť prejavu prispôsobuje situácii.

U3 Prispôsobuje hlasitosť a intonáciu reči téme a zámerom komunikácie.

U2 Pri komunikácii sleduje neverbálne signály komunikačného partnera (gestá, mimiku), zohľadňuje ich význam.
U1 Pri komunikácii udržiava očný kontakt s komunikačným partnerom.

Používanie jazyka prispôsobuje sociálnym situáciám a vzťahom.
U2 Formálne primeraným spôsobom vyjadruje svoje potreby a želania, svoj súhlas, nesúhlas či vďačnosť.
U1 Rozlišuje medzi neformálnou komunikáciou s deťmi a formálnou komunikáciou s učiteľom/kou a inými dospelými.

Pozná a dodržuje základné pravidlá vedenia dialógu.
U3 Pri rozhovore zotrváva v téme komunikácie, kladie doplňujúce otázky v súlade s témou komunikácie.
U2 V dialógu získava slovo primeraným spôsobom.
U1 Počúva, keď niekto druhý dostane slovo a hovorí.

1.2 Artikulácia a výslovnosť

Vyslovuje správne, zreteľne a plynule všetky hlásky a hláskové skupiny.
U3 Vyslovuje správne slabikotvorné spoluhlásky (l/Ĺ, r/ŕ).
U2 Vyslovuje správne sykavky (s, c, z, dz, š, č, ž, dž).
U1 Všíma si nesprávnu výslovnosť hlások u druhých detí a u seba, snaží sa vyslovovať zreteľne všetky hlásky.

1.3 Gramatická správnosť a spisovnosť

Formuluje gramaticky správne jednoduché rozvité vety a súvetia.
U3 Formuluje jednoduché podraďovacie súvetia.
U2 Formuluje jednoduché priraďovacie súvetia.
U1 Formuluje jednoduché rozvité vety.

Rozumie spisovnej podobe jazyka.
U3 V priebehu vzdelávacích aktivít používa spisovnú podobu jazyka.
U2 S porozumením reaguje na špecifické inštrukcie v spisovnej podobe jazyka v rámci vzdelávacích aktivít.
U1 S porozumením reaguje na spisovnú podobu reči v bežných komunikačných situáciách.

Literatúra

KOLEKTÍV AUTOROV. *Adaptácie výkonových štandardov. Metodický materiál k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/materska-skola/adaptacie_komplet_revizia_2016.pdf.

Slovné metódy rozvoja hovorenej reči detí

Vytvorte riekanku

Príklad:
Čim-ča-ra-ra, čim-ča-ra,
spieva vrabček z konára.
Čim-ča-ra-ra, čim, čim, čim,
aj ja budem spievať s ním.
(Benčaťová, 2000)

Vlastná tvorba:

Vytvorte vyčítanku

Príklad:
Straka kráka, vrana letí,
zahrajme sa spolu deti.
Ja mám dom a ty máš dom
a ty musíš z kola von.
(upravené podľa Benčaťová, 2000)

Vlastná tvorba:

Vytvorte detskú báseň

Príklad:
NEHODA
Ach, nehoda veľká,
topila sa včielka.
Zavolal som Anku,
dali sme jej slamku.
O chvíľočku včielka
hop-hop na krídelká.
(Benčaťová, 2000)

Vlastná tvorba:

Literatúra

BENČAŤOVÁ, M. *Zakukala kukulienka.* Banská Bystrica: Trian, 2000.

Hádajte hádanky

Inšpirujte sa hádankami, ktoré môžete tvoriť a hádať s deťmi na základe určitých znakov objektov.

C	*Cestovať sa na nich nedá, jedia sa aj doobeda. Čo je to?*	
S	*Stojí si on v kuchyni, medzi stoličkami jediný. Čo je to?*	
Z	*Zelenina, ktorá rastie v zemi a zem má v názve. Čo je to?*	
Č	*Bylinkový teplý nápoj, liečivý on máva náboj. Čo je to?*	
Š	*Štyri rohy má, na hlave a krku sa nosieva. Čo je to?*	
Ž	*V mori je on ako doma, žerie ryby dookola. Čo je to?*	
R	*Biela, drobná, aká krása, na tanieri rozsýpa sa. Čo je to?*	
L	*Vtáčik vo fraku stavia hniezda pod strechu. Čo je to?*	

Inšpirujte sa hádankami, ktoré môžete tvoriť a hádať s deťmi opisovaním významov slov.

C	*Rastie v zemi. Keď ju krájame, štípe oči. Čo je to?*	
S	*Svieti na oblohe a hreje? Čo je to?*	
Z	*Sú biele a máme ich v ústach. Čo je to?*	
Č	*Je sladká a chutí čokoládovo. Čo je to?*	
Š	*Omotáva sa okolo krku a hreje. Čo je to?*	
Ž	*Žuje sa, ale zjesť sa nemôže. Čo je to?*	
R	*Sú dve a v zime hrejú ruky. Čo je to?*	
L	*Kope sa do nej, ale nehnevá sa. Čo je to?*	

Prečítajte si rady

Inšpirujte sa metodickými radami k používaniu hádaniek v rozvoji hovorenej reči detí.

Hádanky môžete deťom hovoriť aj čítať.

Hádanky majú byť primerané skúsenostiam detí.

Je vhodné deťom ukázať odpoveď na hádanku názorne.

Deti je možné viesť k tvorbe hádaniek s opisom objektov a javov.

Rýmované hádanky je vhodné s deťmi rytmizovať, aby sa ich ľahšie naučili.

Obsah riekaniek deti môžu vyjadrovať pohybmi tela, výtvarne aj hudobne stvárňovať.

Dokončite vety

Inšpirujte nedokončenými vetami podporujúcimi rozvoj slovnej zásoby detí.

Na ovocných stromoch rastú ..... .
Na oblohe môžeme vidieť ..... .
V obchode s potravinami si môžeme kúpiť ..... .
Po cestách jazdia ..... .
V lese pod dubom je ..... .

Hovorte slová

Inšpirujte sa metódou hovorenia správnych pojmov v daných kategóriách pre 5 – 6-ročné deti.

PRÍBOR – vidlička, nôž ..... .
HUDOBNÉ NÁSTROJE – bubon, husle, klavír ..... .
NÁBYTOK – stolička, stôl, skriňa ..... .
ZELENINA – mrkva, petržlen, zemiak, kapusta ..... .
OVOCIE – banán, jablko, slivka, hruška ..... .

Vytvorte otázky

Inšpirujte sa metódou tvorby otázok na stručné zopakovanie aj dotváranie deja rozprávky o Červenej čiapočke. Vytvorte ďalšie otázky viažuce sa k obsahu danej rozprávky.

Ako vyzeralo dievčatko, ktoré išlo navštíviť starú mamu?
Čo nieslo dievčatko v košíčku?
O čom sa rozprávala Červená čiapočka s vlkom?
..... .
..... .
..... .
..... .

Literatúra

LIPNICKÁ, M. *Metodické námety na rozvoj správnej výslovnosti detí v hovorenej reči.* Banská Bystrica: Belianum, 2018.

Prístupy učiteľa/ky v rozvoji hovorenej reči detí

Formulujte opozitá prístupov

Doplňte vhodné alebo nevhodné pedagogické prístupy v rozvoji hovorenej reči detí.

Vhodné prístupy učiteľa/ky	Nevhodné prístupy učiteľa/ky
	Nútenie dieťaťa k hovoreniu.
	Kritizovanie dieťaťa za nesprávne odpovede.
Láskavé a citlivé rozprávanie sa s dieťaťom.	
Obsahovo zrozumiteľné komunikovanie.	
	Používanie zložitých inštrukcií k činnostiam.
	Ironická a sarkastická komunikácia.
	Náladovosť a atypické neverbálne prejavy.
Prirodzené, neštylizované rozprávanie sa.	
Rozhovory s deťmi tvárou v tvár.	
	Časté zvyšovanie hlasu až kričanie na deti.
Dotváranie rozprávania príbehov kreslením.	
Zreteľné artikulovanie všetkých hlások.	
Milé oslovovanie dieťaťa krstným menom.	
	Len nutné komunikovanie s deťmi.
Komentovanie priebehu činností deťom.	
	Nedostatok času na rozhovory s deťmi.
	Upozorňovanie na nedostatky reči dieťaťa.
Aktívne a trpezlivé počúvanie detí.	
Dohodovanie pravidiel komunikácie v triede.	
Dôsledné dodržiavanie pravidiel.	
Denné komunikovanie v kruhu detí.	
	Odpovedanie na otázky krátkymi vetami.
Usmievanie sa na deti v rozhovoroch.	
Rozvážne komunikovanie myšlienok.	

Kladenie otázok v rozvoji hovorenej reči detí

Odpovedajte na otázky

*Vyskúšajte si odpovedať na možné **zvedavé otázky** detí. Odpovede napíšte do prázdnych riadkov.*

Čo je ..... ?			
drevené	*plastové*	*sklenené*	*papierové*
syrové	*mliečne*	*ovocné*	*zeleninové*
jedlé	*nejedlé*	*zdravé*	*nezdravé*
viditeľné	*neviditeľné*	*voňavé*	*nevoňavé*
teplé	*studené*	*sladké*	*kyslé*

*Vyskúšajte si odpovedať na možné **uvažujúce otázky** detí. Odpovede môžete napísať do riadkov.*

Čo si kúpime za peniaze?	*Prečo nakupujeme veci?*
Ako vzniká odpad?	*Prečo triedime odpad?*
Načo slúžia autá?	*Prečo cestujeme autom?*
Čo zafarbí a znečistí vodu?	*Prečo ľudia pijú pitnú vodu?*

*Vyskúšajte si odpovedať na **navrhujúce otázky**, ako by zrejme odpovedali deti. Odpovede si napíšte.*

Koho pochválime? Prečo?
Komu vyrobíme darček? Prečo?
Kam pôjdeme na vychádzku? Prečo?

*Vyskúšajte si odpovedať na **rozhodujúce otázky** s použitím vhodných predložiek a súvislostí.*

Kde môže človek stáť,	*vo vode alebo na vode?*
Kde býva veverička,	*na strome alebo v paneláku?*
S čím zaviažeme topánky,	*so šnúrkami alebo s lepidlom?*
S čím jeme polievku,	*s lyžicou alebo pri stole?*
Cez čo prejde človek,	*cez dvere alebo cez stenu?*
Kade lietajú vtáky,	*ponad polia alebo ponad moria?*
Kde má človek nos,	*medzi očami alebo nad ústami?*
Kde jazdí auto,	*po ceste alebo po koľajniciach?*

Vyskúšajte si odpovedať na otázky, ktoré majú povzbudiť deti k hovoreniu túžob a želaní. Odpovede na vlastné túžby a želania si môžete napísať, aby ste nadobudli predstavu, ako to robiť s deťmi.

Čo chceš robiť? Prečo?
Kam chceš ísť? Prečo?
Čo si želáš pre seba? Prečo?
Čo si želáš pre svoju rodinu? Prečo?

Literatúra

LIPNICKÁ, M. *Metodické námety na rozvoj správnej výslovnosti detí v hovorenej reči.* Banská Bystrica: Belianum, 2018.

Vedenie detí v aktívnom počúvaní

Vysvetlite pravidlá

Vysvetlite situácie vedenia detí v aktívnom počúvaní z hľadiska pedagogického prístupu učiteľa/ky.

Situácia	Spôsoby a postupy správania sa a komunikácie učiteľa/ky
Pozorné počúvanie dieťaťa v rozhovore.	
Hodnotenie dieťaťa za pozorné počúvanie.	

Vymyslite činnosť

*Vymyslite činnosti na **rozvoj pozorného sluchového vnímania** detí.*

Názov činnosti	Opis činnosti
Rovnaké zvuky (príklad)	Deti sedia v kruhu. Rozdáme im obaly z hračiek v „kinder“ vajíčka naplnené strukovinami a inými, zvuk vydávajúcim materiálmi. Deti si najskôr hrkajú vybraným kindervajíčkom, aby sa zoznámili s jeho zvukom. Potom postupne hrkajú vajíčkami, hľadajú a priraďujú rovnaké zvuky na princípe zvukového pexesa.

Opravte vety

*Inšpirujte sa príkladmi viet na **rozvoj aktívneho počúvania, myslenia a reči** detí.*

Do lastovičieho hniezda priletela kačka ..... .

Biela soľ je sladká ..... .

Pod stromami v lese rastú tepláky ..... .

Autá jazdia po vode ..... .

Odpovedajte na otázky

Otázka	áno	nie
Predstavte si, že vysvetlíte 5 – 6-ročnému dieťaťu jednoduchú matematickú úlohu tromi rozvinutými vetami. Môžete dieťaťu potom položiť otázku: *„zopakuj mi, čo som ti povedal/a“?* Svoje pedagogické rozhodnutie zdôvodnite.		
Môžete skúšať, posilňovať trpezlivosť dieťaťa vecným odmeňovaním? Napríklad, ak vydržíš sedieť a počúvať rozprávku, dostaneš cukrík. Svoje pedagogické rozhodnutie zdôvodnite.		
Predstavte si, že príde dieťa za vami a s dôverou vám rozpráva svoj zážitok. V priebehu jeho rozprávania pozorujete konflikt medzi deťmi v triede. Môžete dieťa prerušiť a povedať mu: *„prepáč, povieš mi to neskôr, idem pomôcť deťom dohodnúť sa“.* Svoje pedagogické rozhodnutie zdôvodnite.		

Vyskúšajte si

Vyskúšajte si výrazy tváre a gestá, ktorými môžete dieťaťu poskytnúť spätnú väzbu.

uznanie

váhanie

nesúhlas

prekvapenie

rozpaky

Vymyslite riekanku

Vymyslite riekanku na dodržiavanie určitého pravidla komunikácie či správania detí v triede, napríklad:

Raz ty, raz ja, nehovoríme naraz obaja.

Hovoríme raz ty, raz ja, raz ty, raz ja.

Literatúra

LIPNICKÁ, M. Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole. In LIPNICKÁ, M. a kol. *Jazyková a literárna gramotnosť v predškolskej a elementárnej pedagogike.* Banská Bystrica: Belianum, 2018, s. 116 – 153.

Od obsahu k forme v rozvoji písanej reči detí

Doplňte v texte i, í, y, ý

Čítajte si text a priebežne dopĺňajte i, í, y, ý. Dozviete sa niečo z metodiky a zopakujete si pravopis.

Pr_ objavovan_ p_sanej reč_ deťom neprekáža, že nezvládajú techn_ku čítania a písania. Svoje poznanie zakladajú na vlastnej kognit_vnej akt_v_te. Snažia sa pr_sudzovať písanému textu v_znam_, ktoré si pre seba zm_sluplne zdôvodňujú a v_svetľujú. Uplatňujú vlastné spôsob_ poznávania písanej reči, ktoré s konvenčn_m písaním a čítaním majú len
málo spoločného. Deťom však pomáhajú sprostredkovať urč_té poznatk_ z realit_. Ako pr_klad reprezentácie možno uviesť názv_ – grafické symboly sladkost_. Napr_klad keď vn_majú znám_ náp_s na obale čokolád_ Milka, ktor_ je abstraktn_m s_mbolom, urč_te si predstavia čokoládu, ktorá je hnedá a sladká, zabalená vo fialovom obale. Znám_ nápis teda reprezentuje určité poznatk_ a skúsenost_ s čokoládou, ktoré zastrešuje s_mbol „Milka“. Deti ho prečítajú aj bez porozumenia v_znamu jednotliv_ch p_smen. Takéto pr_klady vo v_tváraní poznania det_ v oblasti písanej reč_ sú bežné a možno ich v_vodiť z recepcie textu, ktorú Gavora (1992, s. 16) považuje za komun_kačnú č_nnosť. Tá pre dieťa znamená pr_j_manie a vnútorné spracovávanie informác_ _, ktoré text obsahuje. Význam slova *recepcia* sa však nestotožňuje s významom slova *čítanie.* Na recepciu textu dieťa potrebuje v_nalož_ť isté vôľové ús_lie akt_v_zovať sa.

Odpovedajte na otázky

V akých životných situáciách môže dieťa pozorovať procesy čítania a písania?
Ako môže učiteľ/ka vytvárať vzťah detí k čítaniu a písaniu v materskej škole?
Aké spôsoby napodobňovania čítania a písania ste pozorovali u detí predškolského veku?
Ktoré pravidlá čítania a písania môže učiteľ/ka učiť deti v materskej škole?
Akými metódami má prebiehať učenie sa detí procesom čítania a písania v materskej škole?
Ako sú deti schopné prerozprávať dej prečítanej rozprávky? Ako im má pomáhať učiteľ/ka?
Môže učiteľ/ka učiť deti gramatické pravidlá jazyka? Svoje tvrdenie zdôvodnite.
Prečo sa má učiteľ/ka zamerať na obsahovú stránku počiatočných prejavov čítania a písania detí?

Literatúra

GAVORA, P. *Žiak a text*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992.

Výkonové štandardy v rozvoji písanej reči detí

Preštudujte si

Preštudujte si adaptácie výkonových štandardov (2016) vo vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia pre plánovanie vzdelávacích aktivít v materskej škole.

2 Písaná reč

2.1 Chápanie obsahu, významu a funkcií písanej reči

2.1.1 Poznávanie funkcií písanej reči

Dokáže jednoducho vysvetliť, prečo je písaná reč dôležitá a uvedie jednoduché príklady.
U3 Chápe poznávaciu a vzdelávaciu funkciu písanej reči.
U2 Chápe dôležitosť komunikačnej a pamäťovej funkcie písanej reči.
U1 Chápe, že písaná reč je zdrojom zábavy, hier, príjemných a veselých zážitkov.

2.1.2 Porozumenie explicitného významu textu – slovná zásoba

Vlastnými slovami vysvetlí význam slov, ktoré pozná (napr. opisom, použitím synonymických výrazov, aj negatívnym vymedzením, teda použitím antoným a i).
U3 Význam známych slov a slovných spojení, konkrétnych aj abstraktných podstatných mien, vlastností a charakteristík postáv, vysvetľuje vlastnými slovami s použitím synoným (a antoným), všeobecnejších nadradených kategórií, použitím slov v adekvátnom kontexte.
U2 Mená postáv, činností a vlastností opisovaných v texte vymenuje spamäti, po kategóriách; význam slov a slovných spojení dokáže vysvetliť opisom, pomocou príkladov a prirovnaní; činnosti a vlastnosti postáv predvádza v pohybových hrách; na základe vlastných skúseností dokáže uviesť ďalšie vlastnosti a činnosti osôb, zvierat a vecí.
U1 Na obrázku ukáže a s oporou o ilustráciu pomenúva a vymenúva mená osôb, zvierat a vecí, viditeľných činností a podstatných vlastností; na ilustrácii si všíma a opisuje detaily na základe počutého príbehu.

Odpovedá na otázky vyplývajúce z textu (napr. udalosti, deja, faktov, informácií a i.)
U3 Odpovedá na otázky týkajúce sa miesta, času, zápletky a rozuzlenia deja; významu slov označujúcich abstraktné vlastnosti, pocity a želania postáv; reaguje na otázky týkajúce sa jazykových výrazových prostriedkov (použitých slovných spojení, nespisovných výrazov, archaizmov, neologizmov, žartovných slov a pod.); odpovedá na faktické otázky k informačným textom.

U2 Odpovedá na otázky týkajúce sa kľúčových udalostí a postupnosti deja; otázky vyžadujúce kategorizáciu pojmov (triedenie postáv, javov a vecí podľa skupín, charakteristických vlastností, činností a funkcií); reaguje na otázky týkajúce sa obrazného pomenovania postáv (prívlastky, prirovnania, expresívne slová, zdrobneniny, citoslovcia, zvukomalebné slová).
U1 Odpovedá na otázky týkajúce sa vlastných mien, názvov postáv a objektov, charakteristických vlastností a činností postáv; správne odpovede formuluje v jednoslovných a dvojslovných frázach a jednoduchých vetách.

Reprodukuje stručne obsah prečítaného textu.
U2 Pomocou ilustrácií reprodukuje dôležité udalosti prečítaného príbehu, sústredí sa pri tom aj na charakteristiku postáv a ich konanie v príbehu, na zmysluplnú nadväznosť udalostí deja.
U1 Pomocou ilustrácií a s pomocou učiteľky reprodukuje dôležité udalosti prečítaného textu.

2.1.3 Porozumenie implicitného významu textu

Odpovedá na otázky nad rámec doslovného významu textu a dokáže predvídať dej, domýšľať (dedukovať) obsah, aplikovať informácie z textu v prenesených situáciách a pod.
U3 Na základe vedomostí a skúseností s čítaním predvída udalosti deja, domýšľa pokračovanie príbehu, formuluje očakávania, opisuje vlastné predstavy.
U2 Chápe súvislosti medzi obsahom textov a spoločenskými konvenciami, rozlišuje medzi dobrým a zlým, posúdi správanie postáv, vyjadrí, čo sa mu páči/nepáči.
U1 Chápe súvislosti medzi obsahom textov a okolitým svetom, vlastnými skúsenosťami a prežívaním.

Uvažuje nad informáciami prezentovanými prostredníctvom informačno-komunikačných technológií, porovnáva ich s vlastnou skúsenosťou a s tým, čo vie z iných zdrojov.
U2 V prípade tém, ktoré ho zaujímajú, dopĺňa informácie získané prostredníctvom informačno-komunikačných technológií o informácie, ktoré má z iných zdrojov (encyklopédie, predchádzajúca osobná skúsenosť).
U1 Chápe, že informačno-komunikačné technológie slúžia aj na získavanie informácií, žiada o vyhľadávanie informácií prostredníctvom nich v súvislosti s témami, ktoré ho zaujímajú.

Obsahy a zážitky z čítania vyjadruje vo výtvarných činnostiach.
Obsahy a zážitky z čítania vyjadruje v dramatických a hudobno-pohybových činnostiach.
U3 Udalosti, charakteristické prejavy a vlastnosti postáv z čítaných textov vyjadruje v dramatických aktivitách, bábkových hrách, nacvičených a improvizovaných činnostiach; prednesie naučený úryvok lyrického i prozaického textu.
U2 Obsahy a zážitky z čítania stvárňuje v kresbe a iných výtvarných činnostiach, hudobno-pohybových a pantomimických hrách.

U1 Zážitky z čítania vyjadruje v jednoduchých pohybových etudách, napodobňovaním činností (chôdza, zvuky), opakovaním rytmických sekvencií pohybov a krátkych riekaniek.

2.1.4 Znalosť žánrov a jazykových prostriedkov písanej reči

Vníma a vie primerane vysvetliť rozdiel medzi poéziou (básničkou) a prozaickými žánrami.
U3 Pozná a na požiadanie uvedie názov známej rozprávky, bájky alebo iného obľúbeného príbehu; vie primerane vysvetliť – opísať, čím sa líšia od básničiek.
U2 Po prečítaní krátkeho literárneho útvaru rozhodne, či išlo o básničku alebo nie; pozná a na požiadanie prednesie krátku básničku (veršovanú riekanku, vyčítanku, hádanku).
U1 Vníma a v skupinových hrách bezpečne rozpozná charakteristický rytmus viazaného veršovaného textu.

Vie primerane vysvetliť rozdiel medzi fiktívnymi a skutočnými príbehmi zo života.
U3 S postupujúcim vývinom myslenia, poznávania sveta a chápania funkcií písanej reči rozlišuje medzi svetom literárnej fikcie a reality; orientuje sa v knižnici, podľa záujmu a potreby siaha po encyklopédiách, rozprávkových knihách, po príbehoch zo života ľudí, vie povedať, čím sa líšia.
U2 Sprievodné reakcie pri čítaní sú čoraz diferencovanejšie, v závislosti od žánra, čitateľských skúseností, vynárajúcich sa preferencií a záujmov.
U1 Nerozlišuje medzi fikciou a realitou, fantazijné príbehy prežíva ako skutočné, ich počúvanie môže byť sprevádzané autentickými emočnými reakciami.

Predvída udalosti deja, zápletku, záver príbehu a opiera sa pri tom o poznanie štruktúry rozprávok, príbehov pre deti a bájok.
U3 Udalosti deja predvída v súlade s konvenčnými charakteristikami žánra a jeho typickou štruktúrou (očakáva zápletku, gradáciu, rozuzlenie, záver, ponaučenie a pod.).
U2 Vlastné fantazijné predstavy o príbehu a udalostiach deja koriguje počas čítania v súlade s kontextom, skutočným obsahom čítaného a jeho porozumením.
U1 Obsah textu predvída na základe ilustrácie, vlastnej imaginácie a minulých zážitkov.

Dokáže vysvetliť prenesený (symbolický) význam jednoduchých slovných spojení.
U3 Chápe a vlastnými slovami vysvetlí význam rôznych ustálených slovných spojení a frazeologizmov.
U2 Chápe význam bežných výrazových prostriedkov detskej literatúry (zdrobneniny, citoslovcia, metafory, hyperboly a i.).
U1 Chápe význam jednoduchých prirovnaní, obrazných pomenovaní a prívlastkov.

2.2 Chápanie formálnych charakteristík písanej reči

2.2.1Koncept tlače a znalosť knižných konvencií

Na základe ilustrácie rozpráva vlastný jednoduchý príbeh.

U3 Porozpráva vlastný príbeh na základe ilustrácie (uvedie postavu príbehu a prostredníctvom deja príbehu sleduje konkrétnych cieľ).

U2 Prerozpráva známy príbeh na základe ilustrácií.

U1 Identifikuje známy príbeh na základe ilustrácií.

Pri činnostiach s knihou rozumie a aktívne (v primeraných ekvivalentoch) používa výrazy autor, kniha, strana, spisovateľ.

U4 Na požiadanie dokáže vysvetliť, že text príbehu zvyčajne napísal konkrétny autor/spisovateľ.

U3 V rozhovore s učiteľkou správne reaguje na pokyny týkajúce sa správnej manipulácie s knihou; v kontakte s knihou aktívne používa špecifické výrazy ako kniha, strana, spisovateľ.

U2 Na požiadanie a na základe informácií o knihe dokáže identifikovať a priniesť z knižnice známu knihu.

U1 Pri opakovanom čítaní príbehu očakáva rovnaký príbeh.

Používa knihu správnym spôsobom.

U4 Na vyzvanie vie ukázať, kde je „začiatok“ (titulná strana) knihy a kde je uvedený názov a autor knihy (identifikovať na titulnej strane text).

U3 Pri spoločnom čítaní sleduje text (ak má k dispozícii text, prstom ukazuje smer čítania); na požiadanie ukáže v texte ľubovoľné slovo.

U2 Odlíši v knihe text od ilustrácie, vyhľadá v knihe príbeh, ktorý chce „čítať“ a ukáže miesto, kde sa príbeh začína.

U1 Keď vezme do ruky knihu, otočí ju do správnej polohy (orientuje sa pri tom na základe ilustrácií).

Identifikuje niektoré písmená abecedy.

U3 Identifikuje niektoré písmená abecedy (napríklad tie, z ktorých pozostáva jeho meno).

U2 Podpíše sa vlastným menom.

U1 Zapisuje vlastné komunikačné odkazy v nekonvenčnej podobe.

2.2.2 Fonologické procesy a fonologické uvedomovanie

Sprevádza spievanie piesne alebo recitáciu krátkeho literárneho útvaru rytmickým sprievodom.

Rozčlení zvolené slová na slabiky.

U3 Pomocou rytmického sprievodu samostatne vyčleňuje v slovách slabiky.

U2 Pomocou rytmického sprievodu a pomocou učiteľky vyčleňuje v slovách slabiky.

U1 Pomocou rytmického sprievodu sleduje pravidelnú rytmickú štruktúru piesne alebo krátkeho literárneho útvaru.

Rozhodne, či sa dve slová rýmujú.

U3 K zadanému slovu priradí slovo, ktoré sa s ním rýmuje.

U2 Pri práci s krátkym literárnym útvarom vyberie z textu slová, ktoré sa rýmujú.

U1 Rozhodne, či dve vybrané slová (napríklad zo známej básne) znejú podobne (na začiatku alebo na konci slova).

Vyčlení začiatočnú hlásku slova.

U3 Vyčlení bez pomoci začiatočnú hlásku ľubovoľne zvoleného slova.

U2 S pomocou (napríklad predĺžením trvania jej výslovnosti) vyčlení začiatočnú hlásku slova.

U1 Identifikuje slová, ktoré znejú podobne na začiatku slova.

2.2.3 Grafomotorické predpoklady písania

Kreslí grafomotorické prvky vyžadujúce pohyby dlane a prstov.

Kreslí grafomotorické prvky vyžadujúce pohyb zápästia.

U3 Kresby aj písmo sú zmenšené, je schopné kresliť a písať vo vyznačených líniách.

U2 Dokáže spojiť dva body čiarou, nakresliť kríž, pri kreslení používa súvislé pravidelné pohyby smerujúce zľava – doprava aj sprava – doľava.

U1 Pri kreslení používa pravidelné, kontinuálne pohyby; kreslí čiary, kruhy (najprv otvorené, neskôr uzatvorené).

Pri kreslení a grafomotorických činnostiach sedí vzpriamene, vzdialenosť očí od podložky je primeraná.

U3 Pri kreslení sedí vzpriamene, ruka, ktorou píše, leží od lakťa na stole, hlavu drží rovno.

U2 Pri kreslení sedí, má uvoľnené ramená, nohy má na podlahe.

U1 Kreslí v rôznych východiskových pozíciách.

Pri kreslení a grafomotorických činnostiach drží ceruzku správnym spôsobom a vyvíja primeranú intenzitu tlaku na podložku.

U3 Kreslí so správnym držaním ceruzky.

U2 Drží ceruzku prstami.

U1 Používa priečny úchop ceruzky s natiahnutým ukazovákom.

Odpovedajte na otázky

Otázka	áno	nie
Je v ŠVP (2016) vo vzdelávacej podoblasti písaná reč 23 výkonových štandardov?	◯	
Môže učiteľ/ka učiť deti podpisovať sa menom v materskej škole?		
Môže učiteľ/ka učiť deti čítať rozprávky v predprimárnom vzdelávaní?		
Môže učiteľ/ka viesť deti v prerozprávaní známeho príbehu na základe ilustrácií?		
Má učiteľ/ka deti viesť k správnemu úchopu ceruzky a sedeniu pri kreslení?		
Môže učiteľ/ka dieťaťu vyčítať, že používa knihu nesprávnym spôsobom?		

Vysvetlite pojmy

Vysvetlite nasledujúce pojmy tak, ako by ste ich vysvetlili 5 – 6-ročným deťom.

čítanie
písanie
hláska
text
príbeh
kniha
spisovateľ
ilustrátor

Literatúra

KOLEKTÍV AUTOROV. *Adaptácie výkonových štandardov. Metodický materiál k plánovaniu výchovno-vzdelávacej činnosti v materských školách*. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/sk/svp/zavadzanie-isvp-ms-zs-gym/materska-skola/adaptacie_komplet_revizia_2016.pdf.

Pravidlá rozvoja písanej reči detí

Spojte čiarami

Čiarami pospájajte časti názvov pravidiel rozvoja písanej reči detí.

Základné pravidlá v rozvoji písanej reči detí učiteľom/učiteľkou		
Obsahom		hodnotné texty
Žánrovo		na záujmy
Nadväzovanie		rečové vzory
Správne		rôzne texty
Zohľadňovanie		vývinu reči
Zníženie sa		učenie sa
Literárne		vývinu reči
Autentické		podnetné prostredie
Rozvoj		k dieťaťu
Veľké		písanej reči
Porozumenie		hraním sa
Vysvetľovanie		tlačené písmená
Porovnávanie		významu textov
Plnenie		významov slov
Individualizovaný		významov slov
Rozvoj reči		kladením otázok
Vytváranie		vzdelávacích cieľov
Vyjadrovanie zážitkov		rozvoj reči
Pochvala, uznanie		príležitostí

Prečítajte si rady

Keď vyberáte knihy na čítanie dieťaťu, myslite na to, že dieťa sa bude chcieť o čítanom rozprávať. Obsah čítaného textu má byť primeraný skúsenostiam a kognitívnej zrelosti dieťaťa. Umožnite dieťaťu opakovane si prezerať prečítané knihy. Ukladajte ich na miesta jemu dostupné. S dieťaťom čítajte texty v spojení s ilustráciami, dotvárajte aj rekapitulujte podľa nich dej. Odpovedajte dieťaťu na otázky zrozumiteľne a vysvetľujte mu neznáme slová. Čítanie má byť spoločné, dieťa nemá byť len poslucháčom. Pri čítaní by malo mať dieťa pohodlie, môže zaujať jemu výhodnú polohu tela. Pri čítaní jednému dieťaťu môže sedieť dospelému v lone alebo sa o neho opierať. Dieťaťu je vhodné čítať každý deň s najväčším výrazovým nasadením v hlase a postupným ukazovaním prstom na čítané slová (Adams, 1991).

Literatúra

ADAMS, K. *Vaše dieťa môže byť geniálne a šťastné.* Bratislava: SPN, 1991.

Stratégie rozvoja písanej reči detí

Urobte si test

Urobte si test o stratégiách rozvoja reči dieťaťa predškolského veku. Zdôvodnite si odpovede podľa Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016), príslušnej metodiky a teórie rozvoja ranej gramotnosti detí. Zakrúžkujte áno alebo nie pri tvrdeniach.

Čítanie

Základom rozvoja jazykových kompetencií je hranie sa s deťmi. áno – nie
Súčasťou rozvíjania jazykových kompetencií detí je aj písaná reč. áno – nie
Dieťaťu predškolského veku je potrebné ukazovať čítanie celých tvarov slov. áno – nie
Dieťa predškolského veku je potrebné učiť pomenovať časti knihy. áno – nie
Dieťa predškolského veku je treba učiť čítať syntetickou metódou. áno – nie
Dieťa predškolského veku môže písať a čítať autentickým spôsobom. áno – nie
V metóde maľovaného čítania má dieťa čítať napísané slová aj obrázky. áno – nie
Podporovať čítanie detí čítaním textov na obaloch výrobkov. áno – nie
Upozorňovať dieťa na chyby v čítaní a písaní. áno – nie
Učiť deti čítať slová po písmenách. áno – nie

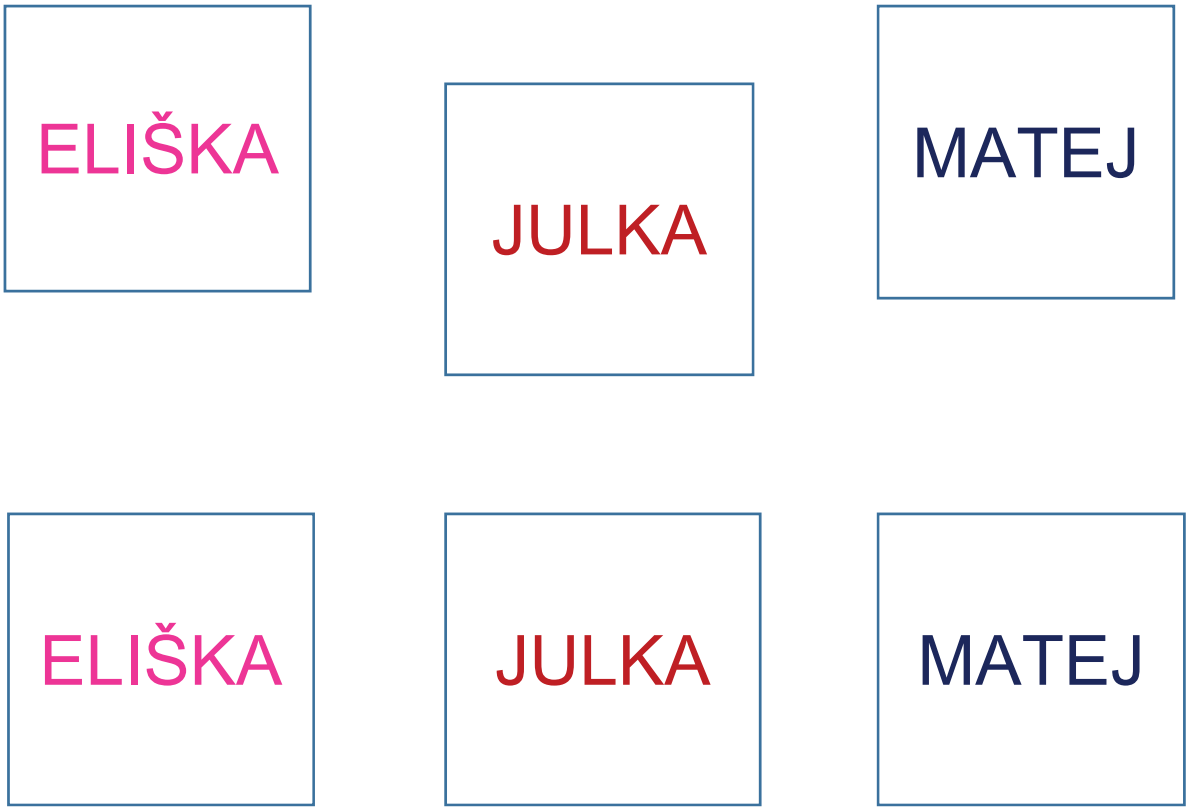
Písanie

Dieťa predškolského veku je potrebné učiť odkresľovať písmená. áno – nie
2 – 3-ročné dieťa je potrebné učiť písať niektoré písmená. áno – nie
Deti v materskej škole sa majú učiť pravidlá písania. áno – nie
Dieťa predškolského veku je treba učiť písať do riadkov. áno – nie
Dieťa predškolského veku je treba učiť písať veľkými tlačenými písmenami. áno – nie
S deťmi je vhodné modelovať veľké tlačené písmená. áno – nie
Texty v metóde maľovaného čítania je treba písať veľkými tlačenými písmenami. áno – nie
Pri písaní detí predškolského veku je treba dbať na úhľadnosť písania, správne tvary písmen. áno – nie
Rozvíjanie grafomotoriky znamená učiť deti kresliť prvky písaných písmen. áno – nie
Pred deťmi v materskej škole môžeme písať akýmkoľvek druhom písma (písaným aj tlačeným), pretože stačí, aby sledovali proces písania. áno – nie
S deťmi je vhodné písať veľké tlačené písmená do múky. áno – nie

Metódy rozvoja písanej reči detí

Vytvorte si pexeso

Inšpirujte sa námetom na vytvorenie písaného pexesa s menami detí v triede.

Prečítajte si rady

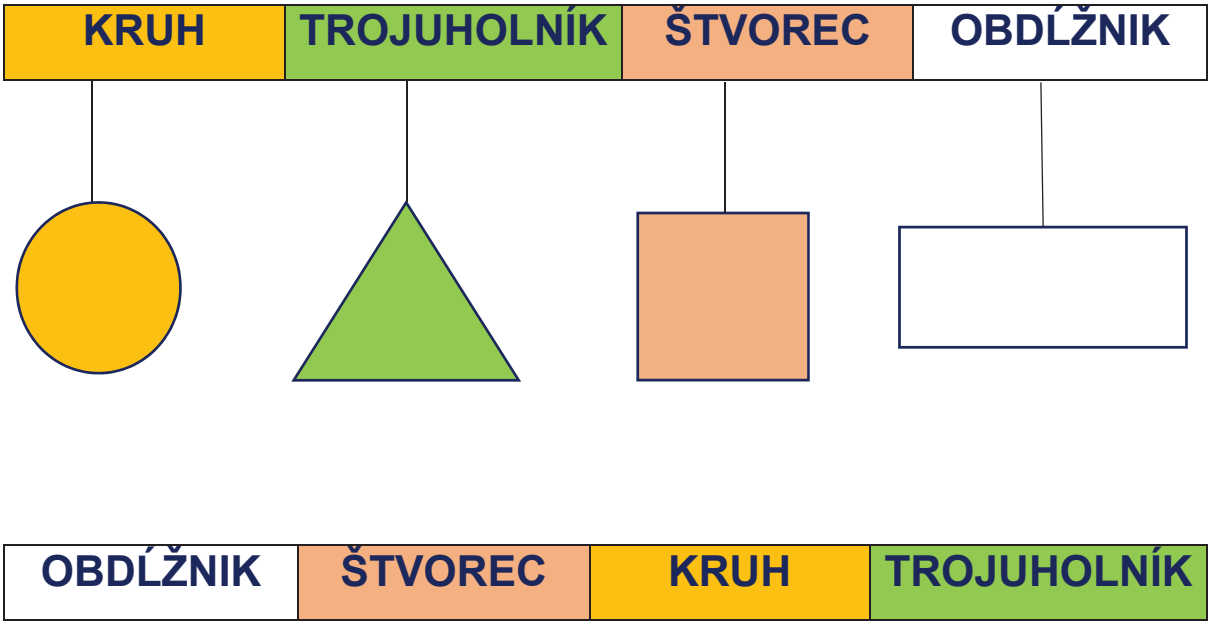
Inšpirujte sa metodickými radami k tvorbe a používaniu pexesa v rozvoji písanej reči detí.

Pexeso vytvárajte spolu s deťmi.
Používajte papiere jednotnej farby a hrúbky.
Na kartičky napíšte mená veľkými tlačenými písmenami.
Ak si dieťa vie napísať meno samé, umožnite mu napísať si mená.
Na písanie zvoľte fixky, ktoré zanechávajú výrazne farebnú a hrubú stopu.
Najskôr sa hrajte s deťmi pexeso, naučte ich pravidlá, až potom sa môžu hrať samy.
Zahrňte do pravidiel hry čítanie mena na každej obrátenej kartičke, aby deti poznávali mená.

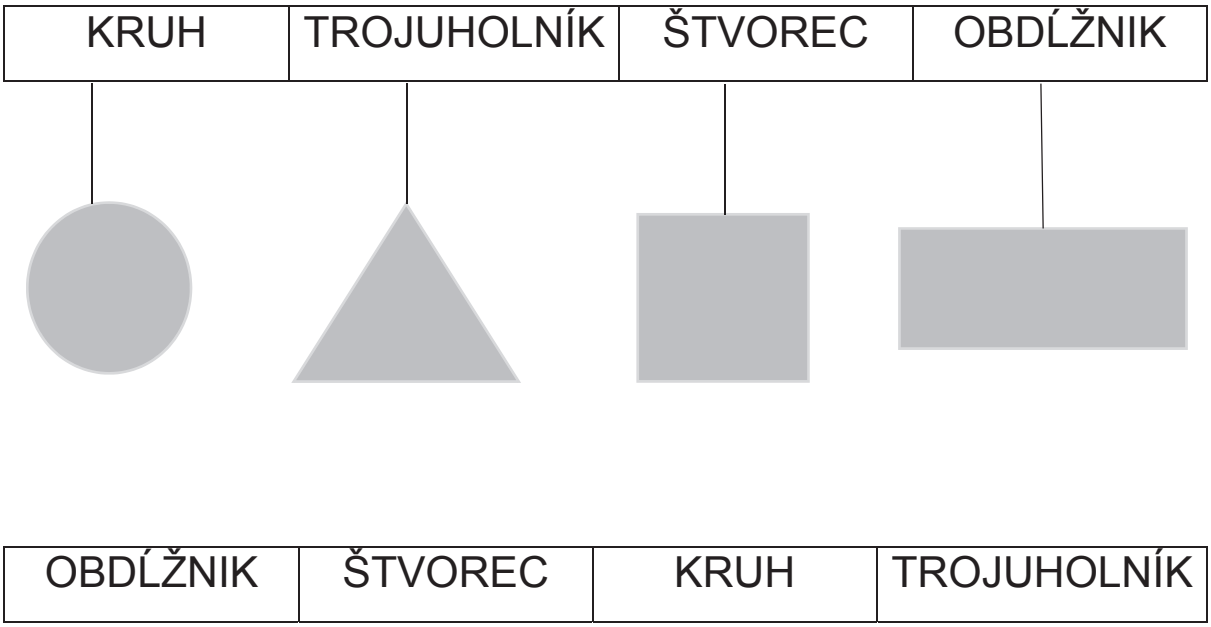
Vyskúšajte si diferenciáciu úloh

Inšpirujte sa námetom na vytvorenie variantov učebných úloh s geometrickými útvarmi a ich názvami, ktorú môžete uplatniť v rozvoji písanej reči detí vo viacerých variantoch.

1. Variant úlohy pre dieťa: *Čiarami spoj geometrické útvary s ich názvami.*

2. Variant úlohy pre dieťa: *Čiarami spoj geometrické útvary s ich názvami.*

3. Variant úlohy pre dieťa: *Pod názvy nakresli geometrické útvary.*

KRUH	TROJUHOLNÍK	ŠTVOREC	OBDĹŽNIK

4. Variant úlohy pre dieťa: *Pod geometrické útvary nakresli, ak vieš, tak napíš ich názvy.*

Prečítajte si rady

Inšpirujte sa metodickými radami k tvorbe a používaniu podobných úloh zameraných na ***rozvoj písanej reči*** *detí súladne s dosahovaním vzdelávacích štandardov iných vzdelávacích oblastí.*

Určte si výkonové štandardy a výkonové úrovne učenia sa detí.
Vzhľadom ku kognitívnym schopnostiam detí zvoľte úroveň názornosti.
Premyslite si metódy a formy učenia sa detí aj vo vzťahu ku grafickej náročnosti úloh.
Deťom zadávajte tie varianty úloh, ktoré viete, že samostatne alebo s vašou pomocou zvládnu.
Rozprávajte sa s deťmi o výsledkoch ich činností a veďte ich v (seba)hodnotiacich vyjadreniach.

Čítanie učiteľa/ky deťom a s deťmi

Spojte vety

Učiteľ/ka má rešpektovať		aj na pokračovanie.
Učiteľ/ka má deťom knihy		knihy opakovane viackrát.
Učiteľ/ka nemá deti skúšať či		čítať, ale aj prerozprávať.
Deti, ktoré nemajú záujem		knižnica, aby si knihy vyberali.
Deťom treba dovoliť, aby si		čitateľské záujmy dieťaťa.
Deťom má byť dostupná		o čítanie, nie sú menejcenné.
Deťom je možné knihu čítať		ponúkať, nie vnucovať.
Deťom je možné príbehy		v knihách len tak listovali.
Deti si môžu prezerať tie isté		rozumeli čítanému správne.

Vyfarbite rady

D	R	A	M	A	T	I	Z	U	J	T	E	S	D	E	Ť	M	I	H
E	O	Z	L	J	Y	K	A	B	A	U	L	A	O	L	A	V	O	R
T	P	R	E	Z	E	N	T	U	J	T	E	K	N	I	H	Y	L	A
I	A	O	L	U	Z	I	O	D	N	O	T	O	DŽ	V	Y	V	D	V
Č	Í	T	A	J	T	E	D	E	Ť	O	M	P	Ú	T	A	V	O	É
Í	N	A	Z	N	E	T	A	K	S	A	P	Í	S	A	N	I	E	P
T	V	Y	B	E	R	A	J	T	E	R	O	Z	P	R	A	V	K	Y
A	P	O	U	Č	N	Ý	A	Z	Á	B	A	V	N	Ý	T	E	X	T
N	A	V	Š	T	E	V	U	J	T	E	K	N	I	Ž	N	I	C	U
I	N	I	C	I	U	J	M	E	Č	I	N	O	S	Ť	D	E	T	Í
E	L	E	N	A	Č	E	P	Č	E	K	O	V	Á	M	I	L	K	A
V	E	Ď	T	E	D	E	T	I	K	Č	Í	T	A	N	I	U	L	Y
T	V	O	R	T	E	S	D	E	Ť	M	I	P	R	Í	B	E	H	Y
S	D	E	Ť	M	I	T	V	O	R	T	E	K	N	I	H	Y	A	J
V	Y	S	V	E	T	Ľ	U	J	T	E	V	Ý	Z	N	A	M	Y	.

Utvorte postup

Na _ napíšte číslicu, ktorá vyjadruje fázu v postupnosti učenia sa dieťaťa predškolského veku čítať.

— „Čítanie“ obrázkov na kartičkách.
— „Čítanie“ ilustrácií v knihách.
— „Čítanie“ krátkych textov, viet.
— „Čítanie“ známych slov.
— „Čítanie“ niektorých písmen.
— „Čítanie“ príbehov.

Prečítajte si rady

Prvé knihy pre dieťa majú mať väčšie obrázky a písmená.
Pre malé deti sú vhodné obrázkové knihy s textami krátkych riekaniek a básní.
Čítanie deťom z kníh je možné spojiť s obrázkami na kartičkách napr. pexesom.
Na kartičkách s obrázkami by mali byť napísané slová veľkými tlačenými písmenami.
Čítanie na kartičkách môže byť spôsobom „pozri a povedz“ a čítaním napísaného slova.
Deťom je možné prečítať i text piesne a potom ho spievať s ukazovaním na „spievané“ slová.
Čítaním slov a viet opakujúcich sa v texte možno poveriť dieťa, ak ich čítanie viackrát vnímalo.
Ak dieťa nevie prečítať určité slovo, vetu, text, ochotne mu ich prečítajte (Adams, 1991).

Inšpirujte sa aktivitou

Inšpirujte sa aktivitou na písanie a čítanie podobných, ale významovo a tvarovo rozdielnych slov.

P	E	S
L	E	S
N	E	S

Literatúra

ADAMS, K. *Vaše dieťa môže byť geniálne a šťastné.* Bratislava: SPN, 1991.
ČERNÁ, O. *Čtení není žádná nuda. Náměty k rozvíjení čtenářské gramotnosti.* Praha: Portál, 2014.

Vedenie detí v porozumení čítaného textu

Doplňte slová

V porozumení textu nejde len o _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ informácií, ale aj o ich transformáciu _ _ _ _ _ _ _ _ . Čitateľ si v duch vytvára _ _ _ _ _ _ _ verziu (interpretáciu _ _ _ _ _). Pri porozumení textu vychádza z _ _ _ _ _ _ _ _ _ _, ktoré text _ _ _ _ _ _ _ _, ale pri interpretácii sa opiera o svoje skúsenosti a _ _ _ _ _ _ _ _ sveta. Keďže každý _ _ _ _ _ _ _ má iné skúsenosti, poznanie a iné predstavy, jeho interpretácia _ _ _ _ _ je viac alebo _ _ _ _ _ odlišná od iného čitateľa. Typicky to vidno, keď čítajú text _ _ _ _ _ z rôzneho _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ zázemia alebo rôzneho veku. Porozumenie _ _ _ _ _ je forma spoznávania a interpretácie sveta. Podstatou porozumenia textov je **interpretácia vzťahov**:

a) medzi jednotlivými prvkami textu (_ _ _ _ _ _ _, slovnými _ _ _ _ _ _ _ _ _ _, vetami, nadvetnými útvarmi);
b) medzi prvkami _ _ _ _ _ a javmi objektívnej _ _ _ _ _ _ _, ktorú tieto _ _ _ _ _ označujú;
c) medzi prvkami textu a kognitívnymi schopnosťami čitateľa (Gavora, 2003).

Vytvorte otázky

Formulujte otázky, ktoré by ste kládli deťom po prečítaní rozprávky O troch prasiatkach.

	Otázky učiteľa/ky dieťaťu na:
vysvetlenie neznámych slov v texte	
objasnenie príčin a následkov	
zopakovanie deja a postupnosti činností	
porovnávanie správania a konania zvierat	
utváranie predikcií o pokračovaní deja	

Literatúra

GAVORA, P. Rozvoj porozumenia textu. In GAVORA, P., ZÁPOTOČNÁ, O. *Gramotnosť vývin a možnosti jej didaktického usmerňovania.* Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2003.

Učenie sa detí o častiach knihy a textu

Vytvorte inštrukcie

Ako by ste povedali deťom, aby s knihou zaobchádzali opatrne?

.....

.....

Ako by ste povedali deťom, aby knihy odkladali na svoje miesto?

.....

.....

Opravte výroky

Kniha má (obálku) ..... .

Kniha má (názvoslovie) ..... a (autoritu) ..... .

Kniha má (titulkovú) ..... stranu.

Kniha sa číta (odzadu dopredu) ..... .

Kniha s obrázkami pre deti sa nazýva (obrazová) ..... .

Texty v knihe sa čítajú v smere (sprava doľava) ..... a (zospodu strany nahor) ..... .

Obrázky v detských knihách sa nazývajú (ilúzie) ..... .

Knihy si dieťa môže len tak (stranovať) ?..... .

Skladacia kniha pre malé deti sa nazýva (skladačka) ..... .

Doplňte otázky

Učiteľ/ka pri práci s knihou sa môže deti pýtať tieto otázky, napríklad: *Kde sú písmená? Kde je ilustrácia?* .....

.....

.....

.....

Literatúra

ZÁPOTOČNÁ, O., PETROVÁ, Z. *Jazyk a komunikácia. Metodická príručka k vzdelávacej oblasti Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách.* Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.

Príprava detí na rozvoj bazálnej gramotnosti

Formulujte inštrukcie

Formulujte zrozumiteľné inštrukcie k sebaobslužným činnostiam pre 3 – 4-ročné deti.

Oblasť prípravy: ***porozumenie inštrukciám***	Inštrukcie učiteľa/ky k postupnému a úspešnému vykonaniu činností 3 – 4-ročnými deťmi
Deti majú uložiť rozhádzané stavebnice.	
Deti si majú umyť zuby, tvár a ruky.	
Deti sa majú obliecť do pyžama.	
Deti majú nakresliť panáčika.	
Deti majú zjesť chlieb a vypiť čaj.	

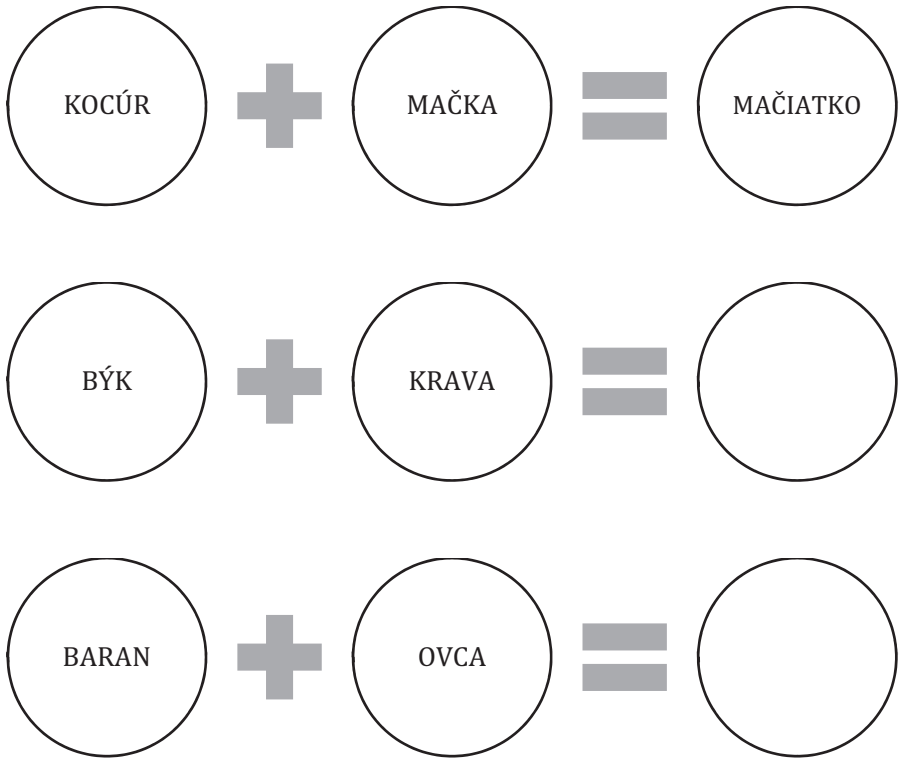
Vytvorte úlohy

Vytvorte učebné úlohy pre 4 – 5-ročné deti na ***rozvoj zrakového vnímania a grafomotoriky.***

Napíšte zdrobneniny

Napíšte zdrobneniny slov (výrazové prostriedky detskej reči), ktoré môžete používať v komunikácii s malými deťmi aj na ***rozvoj sluchového vnímania a slovnej zásoby detí.***

srdce	srdiečko	mačka	mačička
ruka		pes	
noha		myš	
hlava		jež	
brucho		krt	
nos		kohút	
ústa		sliepka	
líca		krava	
uši		kôň	

Vyskúšajte si úlohu pre deti

Vyskúšajte si učebnú úlohu pre 5 – 6-ročné deti zameranú na ***rozvoj zrakového vnímania a poznávanie veľkého tlačeného písmena*** *R v slovách.*

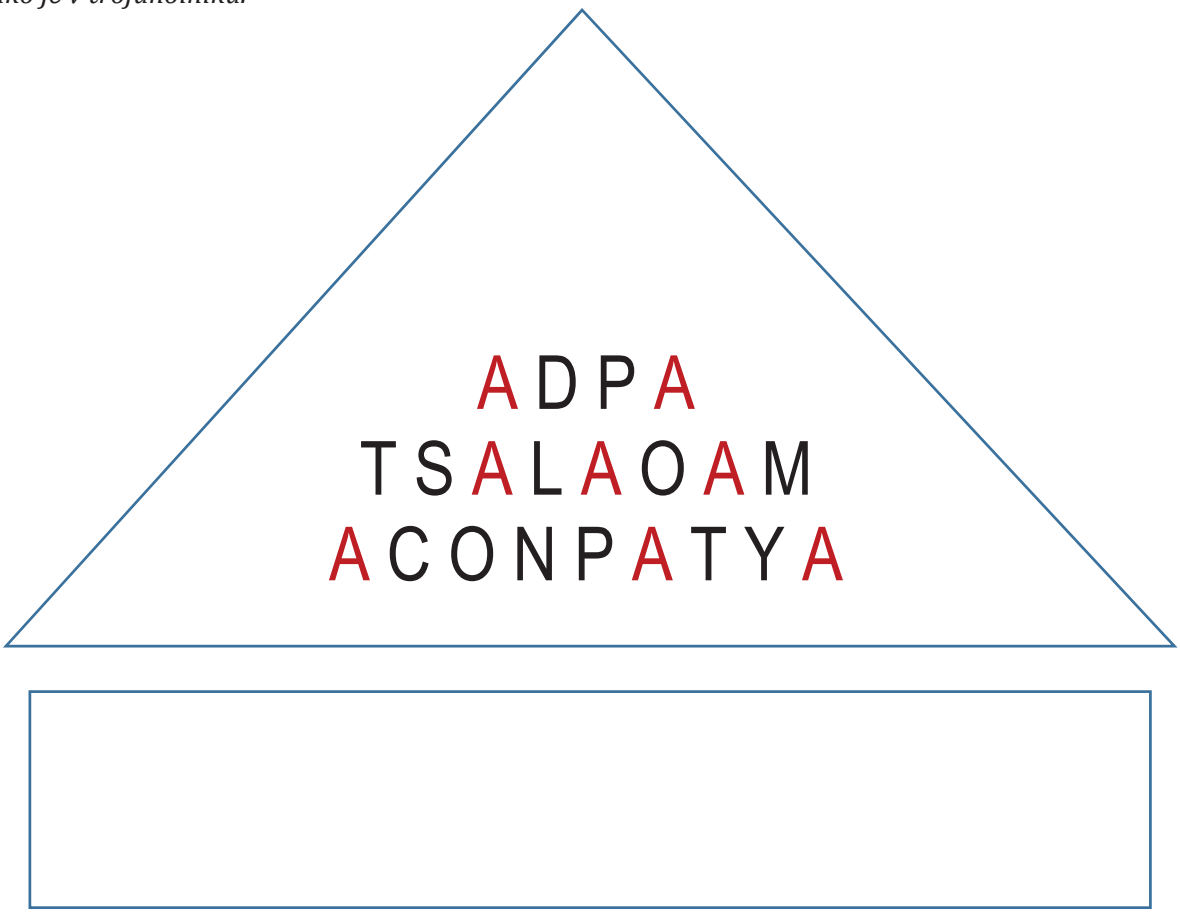
Úloha pre dieťa: *Vyfarbi písmeno* **R** *v slovách, ktoré ti prečítam.*

Vyskúšajte si úlohu pre deti

Vyskúšajte si učebnú úlohu pre 5 – 6-ročné deti zameranú na ***rozvoj zrakového vnímania a poznávanie veľkého tlačeného písmena*** *A v slovách.*

Úloha pre dieťa: *Spočítaj písmená* **A** *v trojuholníku. Do obdĺžnika nakresli rovnaký počet písmen A, ako je v trojuholníku.*

Vyskúšajte si úlohy pre deti

Vyskúšajte si učebné úlohy pre deti zamerané na ***rozvoj vnímania pohybov vlastného tela a poznávanie tvarov veľkých tlačených písmen.***

Úlohy pre deti:

Postavte sa na pravú nohu. O ňu oprite pokrčenú ľavú nohu, aby ste napodobnili písmeno **P**.
Postavte sa tak, že nohy spojíte a ruky rovno vzpažíte v tvare písmena **I**.
Postavte sa tak, že nohy spojíte a ruky od seba vzpažíte v tvare písmena **Y**.
Postavte sa tak, že nohy spojíte a ruky upažíte v tvare písmena **T**.

Vyskúšajte si úlohu pre deti

Vyskúšajte si učebnú úlohu zameranú na ***rozvoj sluchového vnímania a pozornosti detí.***

Úloha pre dieťa: *Vytlieskaj slovo na slabiky. Do obdĺžnika pri slove nakresli toľko kruhov, koľkokrát si tleskol/a.*

RAK	

RUKY	

RUKÁV	

RUKAVICE	

RUKAVIČKY	

RUKAVIČKÁRKA	

Vytvorte rýmy

Vytvorte dvojice slov, ktoré sa rýmujú. Môžete ich hovoriť deťom ako príklady alebo ich s deťmi tvoriť a pred deťmi písať v zameraní sa na ***rozvoj fonematického uvedomovania detí****.*

RAK	CHODÍ NAOPAK.

MAK	RAK

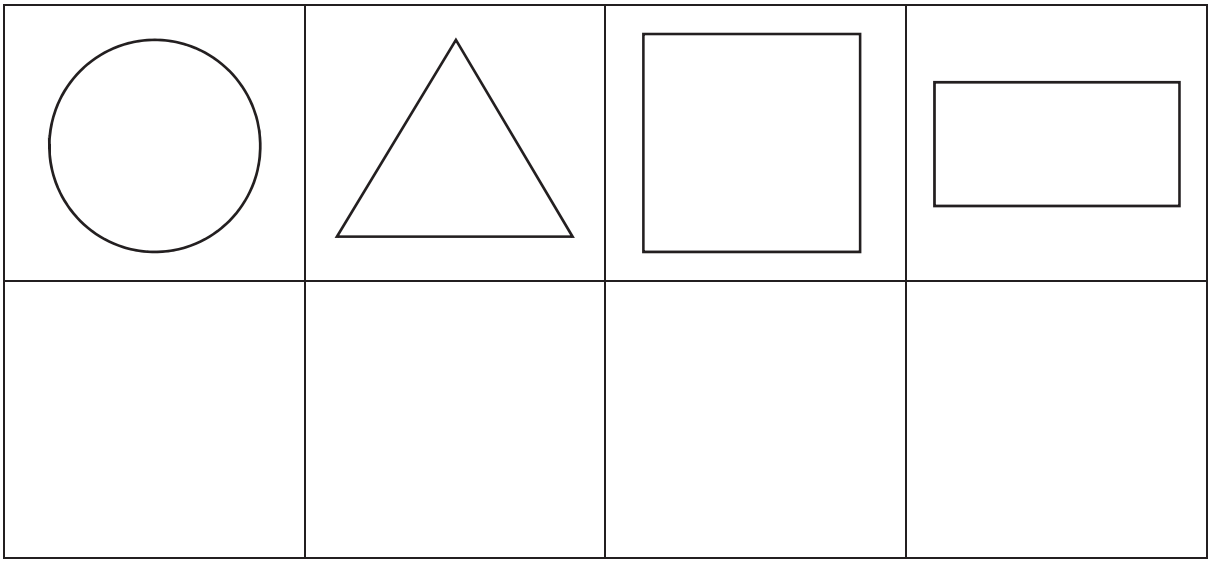
ULICA	

MAČKA	

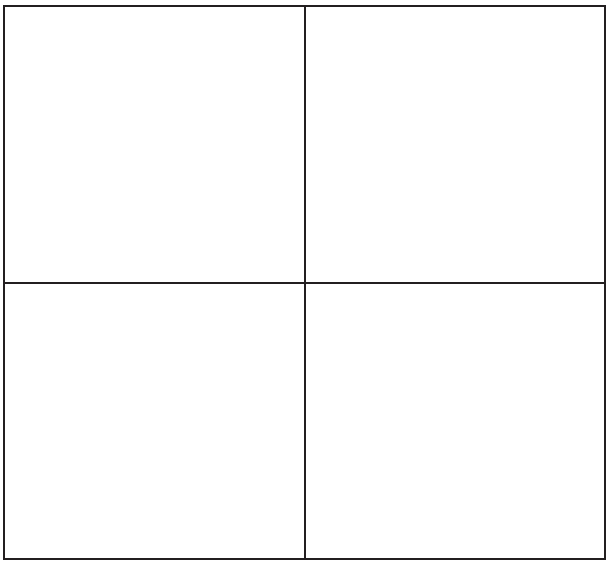
Vyskúšajte si úlohy pre deti

Vyskúšajte si učebné úlohy zamerané na ***rozvoj pozornosti, grafomotoriky a seriality*** *– schopnosti vykonávať činnosti podľa pravidiel, v určenej postupnosti striedania prvkov.*

Úloha pre dieťa: *Nakresli rovnaké geometrické tvary za sebou tak, ako sú nakreslené v predlohe.*

Úloha pre dieťa: Nakresli geometrické tvary v tomto poradí: do ľavého horného štvorca nakresli kruhový tvar, do pravého dolného štvorca nakresli obdĺžnikový tvar, do pravého horného štvorca nakresli trojuholníkový tvar, do ľavého dolného štvorca štvorcový tvar.

Literatúra
ZELINKOVÁ, O. *Dyslexie v předškolním věku?* Praha: Portál, 2008.

Rozvoj grafomotoriky detí v príprave na písanie

Vyskúšajte si cvičenia

*Vyskúšajte si **prstové cvičenia**, ktoré môžete používať v príprave detí na grafomotorické aktivity.*

Názov prstového cvičenia	Vykonávané pohyby v prstovom cvičení
Lúskanie prstami	Na obidvoch rukách pohybujte prstami (palcom a prostredníkom) tak, aby výsledkom pohybov bol zvuk.
Hranie na klavíri	Pohybujte prstami obidvoch rúk, akoby ste hrali na klavíri v rôznom smere. Môžete pritom aj spievať.
Vejár	Spojené prsty obidvoch rúk rozťahujte od seba, približujte a spájajte k sebe.
Mená prstov	Rovnaké prsty obidvoch rúk postupne spolu dotýkajte a zároveň hovorte ich názvy – palce, ukazováky, prostredníky, prstenníky, malíčky. Potom poradie menovania prstov obráťte.
Počítanie prstov	Postupne vysúvajte všetky prsty zo zavretých dlaní striedavo pravou a ľavou rukou, potom obidvomi rukami súčasne, pritom počítame do 5 alebo do 10.
Mávanie	Pohybujte rukou v zápästí hore a dolu, vpravo a vľavo striedavo pravou a ľavou rukou aj obidvomi rukami súčasne.
Kreslenie	Ukazovákom voľne po stole alebo v krabičke s múkou či pieskom kreslite rôzne tvary, písmená alebo obrázky.
Prší	Rýchlymi striedavými pohybmi prstov obidvoch rúk klepte o stôl, aby zvuk napodobňoval padanie kvapiek dažďa.
Prsty sa zdravia	Zapojte do seba prsty na obidvoch rukách. Postupne vztyčujte palce, ukazováky, prostredníky, prsteníky a malíčky.
Bubliny	Krúživými pohybmi vztýčených ukazovákov kreslite vo vzduchu kruhové tvary rôznych veľkostí.
Okuliare	Utvorte kruhy z palca a ukazováka obidvoch rúk a spojte ich pred očami.
Hrušky a jablká	Pohybmi prstov na obidvoch rukách rozlišujte tvar hrušiek a jabĺk tak, že hrušky napodobnite spojením všetkých prstov na jednej ruke v jednom bode a jablká zovretím prstov do dlane.

Vyskúšajte si kreslenie

Skúste kresliť tvarové prvky písmen a číslic, ktoré môžete kresliť s deťmi v príprave na písanie.

Názvy tvarových prvkov písmen a číslic	Nakreslené tvarové prvky písmen a číslic
Kružnice	
Pravotočivé ovály	
Ľavotočivé ovály	
Horné viazané slučky	
Dolné viazané slučky	

Dolné viazané oblúky	
Horné viazané oblúky	
Vlnovky	
Pravé oblúky	
Ľavé oblúky	
Závity	
Spájacie čiary	

Vyskúšajte si písanie

Vyskúšajte si písanie tvarov písmen veľkej abecedy, ktoré môžete písať pred deťmi.

Tvarové skupiny veľkej abecedy Comenia Scriptu (Lenčová, 2010, s. 23; podľa Fasnerová, 2014, s. 51)	**Napísané písmená veľkej abecedy**
Rovné ťahy I, L, H, T, E, F,	
Šikmé ťahy V, W, M, X,	
Rovné a šikmé čiary A, K, N, Z, Y,	
Okrúhle a polokruhové ťahy O, Q, C, G, D, U,	
Ťahy s malým oblúkom J, P, R, B, S.	

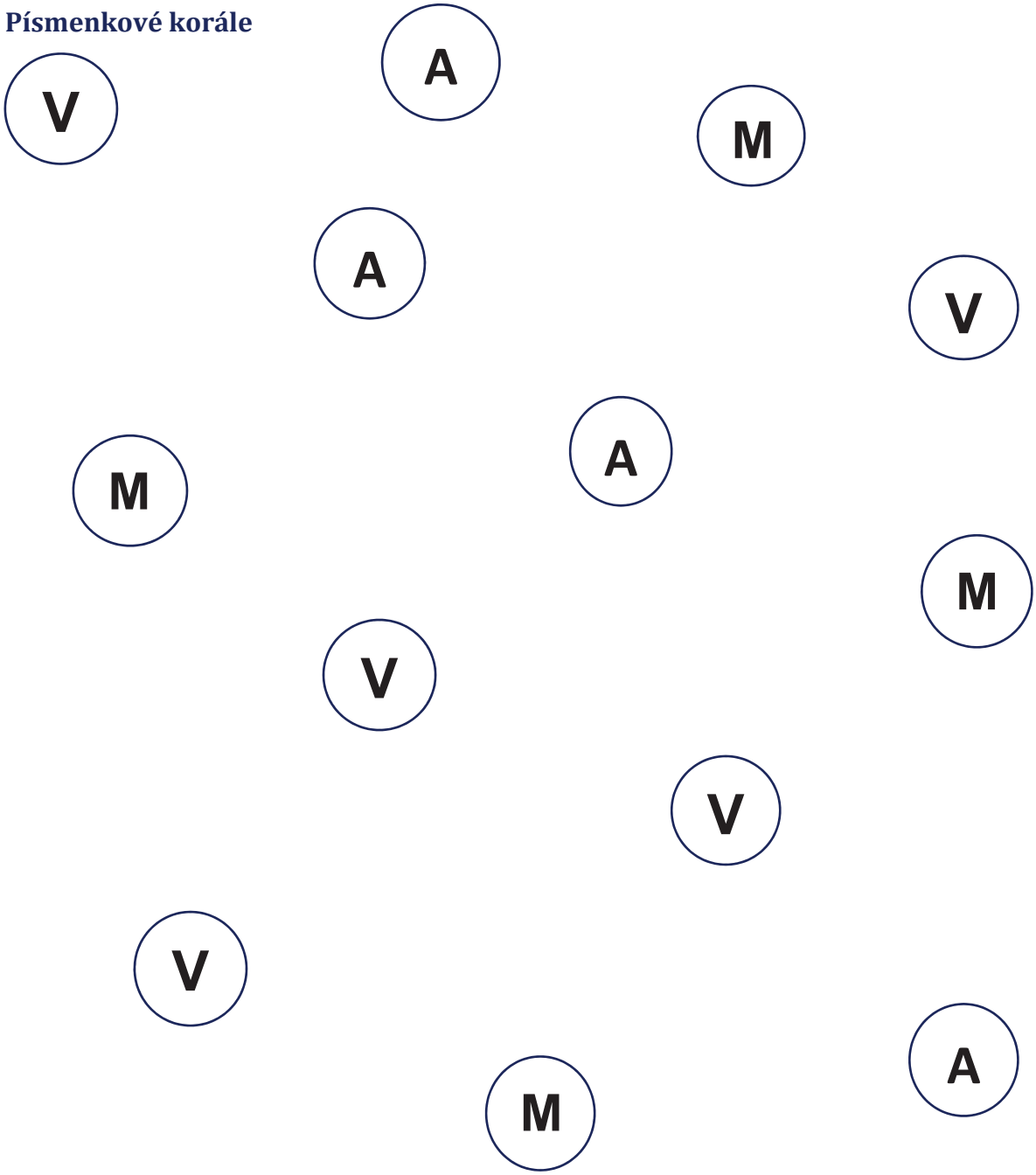
Literatúra
FASNEROVÁ, M. *Současné předlohy písma na primární škole jako součást reforem ve školství.* Olomouc: Univerzity Palackého v Olomouci, 2014.
LIPNICKÁ, M. *Rozvoj grafomotoriky a podpora psaní.* Praha: Portál, 2007.

Hry a činnosti detí s písmenami

Vyskúšajte si úlohy pre deti

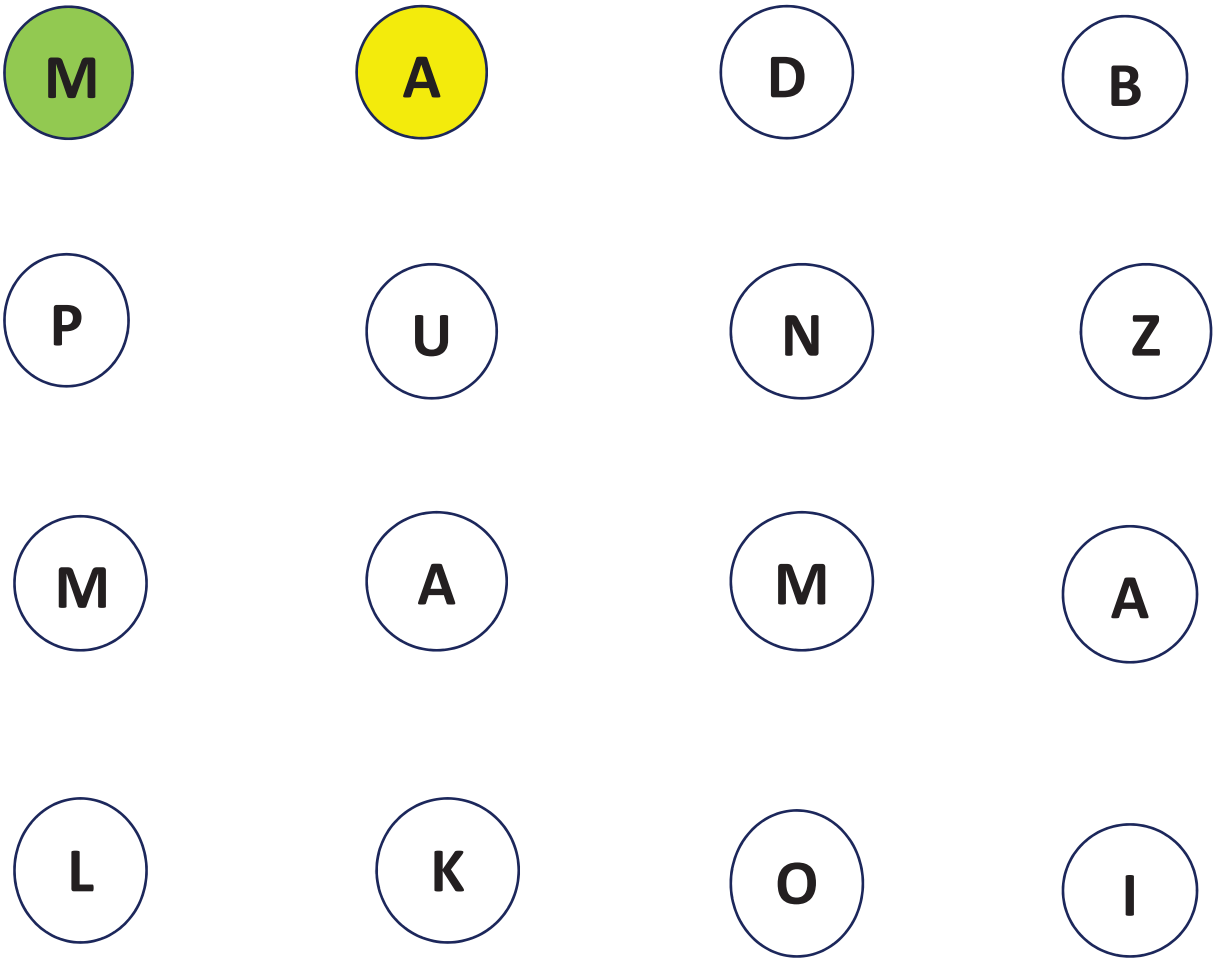
Vyskúšajte si učebné úlohy zamerané na kresbové činnosti s tematikou písmen.

Písmenkové korále

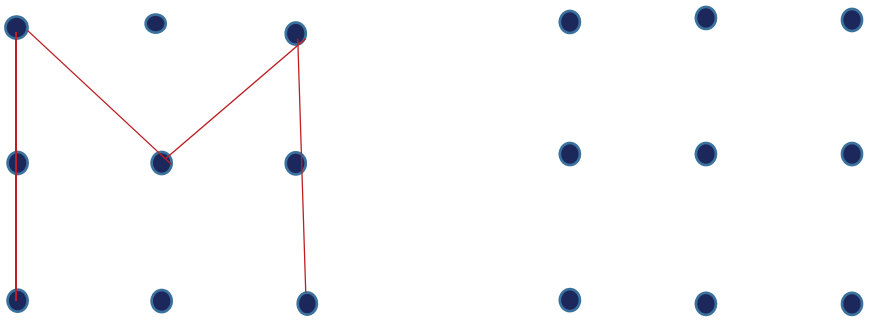
Príklad úlohy pre dieťa: *Spoj rovnaké písmenkové korále čiarami.*

Písmenková tajnička

Príklad úlohy pre dieťa: *Vyfarbi rovnaké písmená rovnakou farbou. Popros učiteľa/ku, aby ti slovo prečítala.*

Písmeno z bodiek

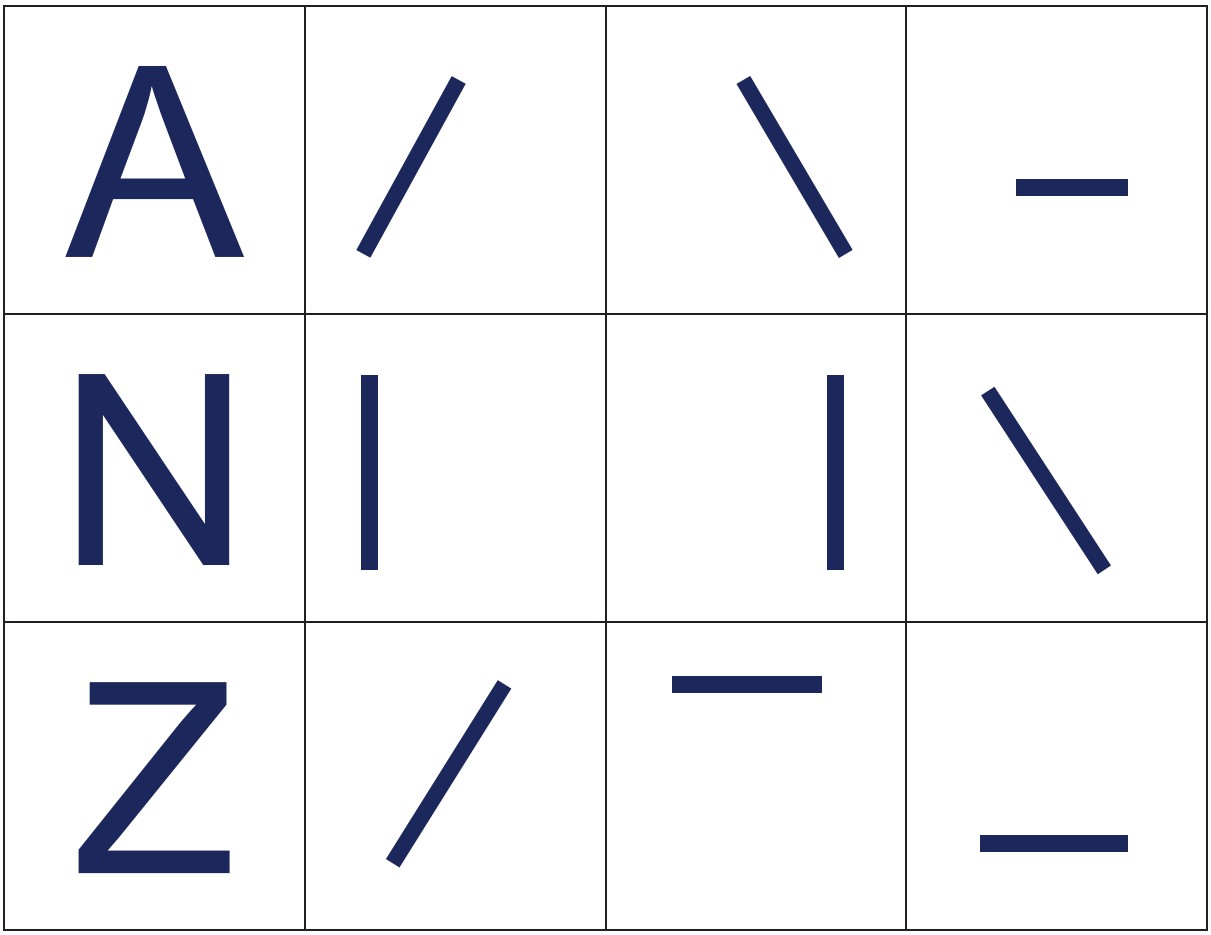
Príklad úlohy pre dieťa: *Spoj bodky do rovnakého tvaru písmena* M.

Rovnaké písmená

A	A	V	A	V	A	V	A	A	V	A	V	V	A
B	B	D	D	B	P	D	B	D	P	B	B	P	D
C	C	C	U	C	U	C	C	D	U	C	D	U	C
D	D	D	D	B	P	D	B	D	P	B	B	P	D
E	E	E	F	N	E	E	E	F	F	N	E	E	E

Príklad úlohy pre dieťa: *Zakrúžkuj v riadku písmená, také isté, ako je písmeno na začiatku riadka.*

Paličkové písmená

Príklad úlohy pre dieťa: *Spoj čiary do tvaru písmena, ktoré je na začiatku riadka.*

Vzdelávacia aktivita na rozvoj reči detí

Rozdeľte slová na slabiky

„U/či/teľ/ka pri plá/no/va/ní konkrétnych vzdelávacích aktivít berie do úvahy jednak aktuálnu úroveň, rozsah skúseností, schopností a poznania detí a jednak najprirodzenejšie podoby ich rozvíjania. Preto nemusí vykazovať formálne realizáciu aktivít v tých oblastiach, ktoré majú deti zvládnuté z domáceho prostredia alebo si ich osvojujú prostredníctvom špecifických edukačných aktivít zameraných na ich rozvoj“ (Zápotočná, Petrová, 2016, s. 24).

Odpovedajte na otázky

Otázka	áno	nie
Má učiteľ/ka vedieť plánovať vzdelávacie aktivity samostatne?	◯	
Je dôležité, aby učitelia/ky v jednej triede plánovali vzdelávacie aktivity spoločne?		
Musí učiteľ/ka realizovať vzdelávacie aktivity presne tak, ako si ich naplánoval/a?		
Plánuje učiteľ/ka vzdelávacie aktivity do tlačiva určeného ministerstvom školstva?		
Môžu sa vzdelávacie aktivity uskutočňovať ako samostatná organizačná jednotka?		

Vytvorte vzdelávaciu aktivitu

Téma vzdelávacej aktivity:			
Správna výslovnosť hlásky:			
Konkretizované ciele:			
Pomôcky:			
Situácia učenia sa	Detské zvedavé otázky	Obsah učenia sa detí	Metódy, metodické námety učenia sa detí jazyka a komunikácii v hovorenej a písanej

		Čo, o čom?	reči, činnosti učiteľa/ky a detí v interakcii. *Ako?*
1. Navodenie témy Pomenovanie: Vzdelávacia oblasť:			
2. Dychové hry a cvičenia Pomenovanie: Vzdelávacia oblasť:			
3. Artikulačné hry a cvičenia Pomenovanie: Vzdelávacia oblasť:			
4. Rozvíjanie hovorenej reči Pomenovanie:			

Vzdelávacia oblasť:			
5. Rozvíjanie písanej reči Pomenovanie: Vzdelávacia oblasť:			
6. Grafo-motorický pracovný list Pomenovanie: Vzdelávacia oblasť:			

Literatúra

ZÁPOTOČNÁ, O., PETROVÁ, Z. *Jazyk a komunikácia. Metodická príručka k vzdelávacej oblasti Štátneho vzdelávacieho programu pre predprimárne vzdelávanie v materských školách.* Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016.
Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách, 2016. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/statny-vzdelavaci-program/svp_materske_skoly_2016-17780_27322_1-10a0_6jul2016.pdf.

Prostredie materskej školy pre rozvoj reči detí

Vypíšte tabuľku

Konkretizujte súčasti podnetného prostredia na rozvoj reči detí. Napíšte ich do nasledujúcej tabuľky.

V interiéri materskej školy	názvy kútikov hrania sa detí:	
	názvy centier učenia sa detí:	
	názvy detských časopisov, ktoré môžete čítať s deťmi:	
	názvy detských kníh, ktoré zabezpečíte do detskej knižnice:	
V exteriéri materskej školy	názvy inštitúcií, ktoré môžete s deťmi navštíviť a rozprávať sa o nich:	
	názvy prírodných prostredí, ktoré môžete s deťmi navštíviť a rozprávať sa o nich:	
	názvy profesií, profesionálov, ktoré môžu deti pozorovať a s ktorými sa môžu rozprávať:	

Zakrúžkujte vhodné pomôcky

Zakrúžkujte pomôcky vhodné do centra reči a ranej gramotnosti podľa metodickej príručky Krok za krokom (1999).

šlabikáre nožnice lyžice písanky

stôl stoličky ceruzky fén nôž

kresielko gauč pastelky petrolejka

autíčka obrázky knihy knižnica obálky

euroobaly papiere PVC písmená mapy

CD prehrávač televízor lampa mikroskop pieskovisko

leporelá žiacka knižka lepidlá papierové utierky

dierkovačka CD rozprávok pohľadnice obaly z výrobkov bábky

fixky peniaze detské časopisy žuvačky

lopta PVC číslice kraslice USB kartičky s menami detí

pexeso kalendáre počítač s tlačiarňou ovocie

tieňové hry zvukové knihy obrázkové knihy puzzle štipce

písací stroj nanuky akvárium terárium kôš

encyklopédie atlasy autorská stolička nálepky šablóny

Literatúra

KOLEKTÍV AUTOROV. *Metodická príručka pre predškolskú výchovu Krok za krokom*. Žiar nad Hronom: Nadácia škola dokorán, 1999.

Tvorba pracovných listov na rozvoj reči detí

Prečítajte si

V edukačnej praxi existujú viaceré **pracovné zošity a varianty pracovných listov**, ktoré sú pre deti zámerne pripravované. Majú rôznu autorskú príslušnosť a použiteľnosť.

Hotové sú súčasťou rozmanitých programov a pracovných zošitov, zameraných na rozvíjanie vedomostí, schopností, postojov a hodnôt dieťaťa. Sú autorizované, preto je potrebné rešpektovať pravidlá editorov, napríklad nekopírovať z nich jednotlivé pracovné listy, ale zakúpiť pre dieťa celý program alebo pracovný zošit, aby neboli porušené autorské práva.

Polohotové majú zvyčajne rovnaké pravidlá vo vzťahu k autorskej príslušnosti a použiteľnosti ako hotové pracovné listy. Rozdiel je v tom, že sa očakáva ich dotvorenie, prispôsobenie rozvojovým možnostiam, schopnostiam a podmienkam dieťaťa alebo učebnej situácii zo strany učiteľa/ky alebo dieťaťa samotného. Patria sem napríklad rôzne návody na tvorenie dieťaťom, vystrihovačky, omaľovánky, dokresľovačky, úlohy v detských časopisoch a iné.

Tvorené: učiteľom/kou vopred alebo priamo pred dieťaťom alebo s ním samým. Tieto pracovné listy sú originálne vo vzťahu k dieťaťu aj k edukačnej situácii. Ich výhodou je, že dieťa môže pozorovať ich tvorbu, keď učiteľ/ka pred ním kreslí časti pracovného listu – úlohy pre dieťa.

Zoraďte činnosti

Na — napíšte číslicu, ktorá označí poradie činností učiteľa/ky v postupe tvorby pracovného listu.

Zostavovanie pracovného listu obvykle prebieha v nasledujúcom postupe:

— **stanovíme si čiastkový cieľ** – **konkrétnu zmenu** – výsledok, efekt činností dieťaťa na pracovnom liste v rozvoji jeho vedomostí, schopností, postojov a hodnôt, osobnostných vlastností;

— **popíšeme si formálne a obsahové parametre pracovného listu**;

— **podľa nich vypracujte grafický návrh pracovného listu**, ktorý ešte môžeme pred konečnou podobou upravovať;

— **premyslíme si tému a obsah učenia sa dieťaťa** v nej, usporiadame pojmy z hľadiska nadradenosti a podradenosti – o čom sa bude dieťa na pracovnom liste učiť, aby to bolo primerané jeho doterajšiemu poznaniu a skúsenostiam;

— **sformulujeme si učebné úlohy** (zadania), ktoré budú stručné, obsahom pre dieťa zrozumiteľné a ktoré ho budú motivovať k činnosti, aktivizovať k splneniu úlohy;

— **pripravíme si rôzne formy priebežného aj záverečného formujúceho hodnotenia** činností dieťaťa na pracovnom liste;

Učiteľ/ka - vzor reči a kultivovanej komunikácie

Otestujte sa

Vypracujte si mini test komunikačného partnera upravený podľa Horňákovej, Kapalkovej a Mikulajovej (2005). Rozhodnite, či nasledujúce výroky pre vás platia alebo nie.

Výrok	Pravdivý	Nepravdivý
V rozhovoroch s deťmi rozprávam viac ako deti.		
Zvyčajne som to ja, kto vyberá témy rozhovorov s deťmi.		
Často poučujem deti, ako sa majú správať a ako majú rozprávať.		
Často opravujem deti, keď nesprávne odpovedajú na otázky.		
Som trpezlivý/á v čakaní na odpoveď a v počúvaní detí.		
Tempo mojej reči je rýchle, čo spôsobuje nedbalú artikuláciu.		
Mám poruchu výslovnosti jednej alebo viacerých hlások.		
Často hovorím za deti, lebo viem predvídať, čo chcú povedať.		
Občas na deti kričím, keď vidím, že nepočúvajú, čo im hovorím.		
Niektoré deti nemajú záujem rozprávať alebo hrať sa so mnou.		
Na deťoch si skôr všímam ich nedostatky než silné stránky.		
Niekedy opakujem po deťoch maznavú reč, lebo je to milé.		
Žiadam od detí s dysláliou, aby po mne správne opakovali slová.		
Opakujem príkazy viackrát, aby deti lepšie rozumeli a poslúchli.		

Hodnotenie testu: *„Čím viac výrokov ste označili za nepravdivé, tým efektívnejší komunikačný partner ste pre dieťa“* (Horňáková, Kapalková, Mikulajová, 2005, s. 33).

Napíšte odporúčania

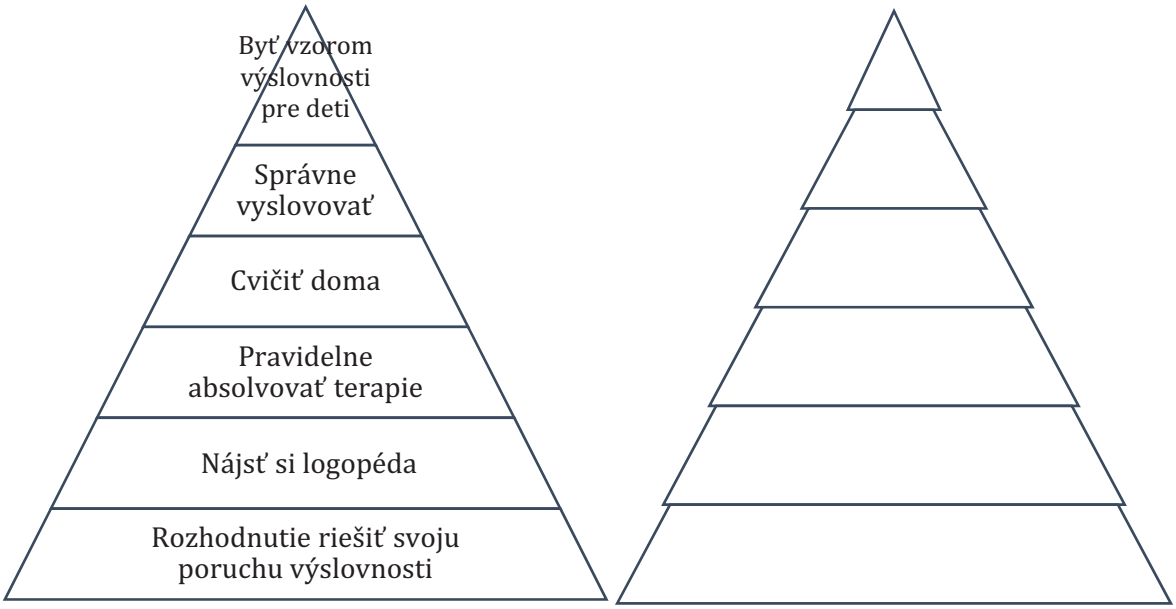
Vyznačte a dopíšte odporúčania pre zlepšenie vlastných komunikačných spôsobilostí.

Odporúčanie	áno	nie
Menej sa presadzovať v dialógoch.		
Menej moralizovať a poučovať deti.		
Viac chváliť a menej kritizovať.		

Viac počúvať a menej hovoriť.		
Hovoriť pomaly a zreteľne.		
Napraviť si poruchu v reči.		
Rozmýšľať a potom hovoriť.		
Viac sa usmievať a byť pozitívny/a.		
Reflektovať chyby a učiť sa z nich.		
Viac si všímať dobré prejavy detí.		
Viac udržiavať očný kontakt.		
Viac podporovať voľné prejavy detí.		
Menej prikazovať a viac dôverovať.		
Iné:		

Napíšte si priority

Po vzore v zapísanej pyramíde napíšte do prázdnej pyramídy nejaký cieľ, ktorý by ste chceli dosiahnuť v zdokonaľovaní vlastných jazykových a komunikačných kompetencií.

Literatúra
HORŇÁKOVÁ, K., KAPALKOVÁ, S., MIKULAJOVÁ, M. *Kniha o detskej reči.* Bratislava: Slniečko, 2005.
https://citaty-slavnych.sk/
KINCHEROVÁ, J. *Psychologické testy pro kluky a děvčata.* Praha: Portál, 1998.

Literatúra pre deti predškolského veku

Literatúra pre deti

Dokončite vety

Výstižne vysvetlite pojmy tak, že dokončíte vety.

Intencionálna literatúra .....

.....

Neintencionálna literatúra .....

.....

Detský aspekt.....

.....

Doplňte slová

Detský aspekt sa z hľadiska štruktúry literárneho diela prejavuje v niektorých dominantných prvkoch literárneho diela ***– v koncepcii, tematike, námete, kompozícii, jazykovo-štylistických prostriedkoch, zobrazení postáv, myšlienkovom obsahu a posolstve diela****. Doplňte do textu správne prvky, o ktorých hovoríme.*

Predloha literárneho diela, umelecká predstava autora sa niekedy označuje aj ako inšpirácia, úsek skutočnosti, východisková myšlienka, nápad, ktorý sa autor rozhodne spracovať niektorým z umeleckých spôsobov stvárnenia skutočnosti. Odborne sa nazýva ..... . Ak hľadáme odpoveď na otázku „O čom je literárne dielo?“, máme na mysli ..... Pri rozbore básne (ale aj rozprávky) pre deti a pri rozčlenení na prvky, všímajúc si ich usporiadanie vo vertikálnej aj horizontálnej rovine hovoríme o ..... . Takto zistíme, že z hľadiska formy (vonkajšia kompozícia) v poézii môžeme identifikovať napríklad strofu, verš a podobne, v próze jednotlivé kapitoly, diely, odseky a v dráme dejstvá, výstupy, repliky. Vertikálne členenie textu predstavuje vnútornú kompozíciu textu. Osobitne sú v literatúre pre deti zobrazované literárne ..... . Tie sú v knihách pre deti zobrazené tak, aby boli blízke deťom, hovorili, mysleli a konali tak, ako by to naozaj robili deti v konkrétnom veku, aj keď sú vždy fiktívne, sú vlastným výtvorom autora. V ich prejavoch a reči môžeme sledovať ..... prostriedky, ... obsah a .....diela.

Literatúra

ŽILKA, T. et al. *Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy*. Bratislava: Litera, 1997.
KOPÁL, J. *Literatúra a detský aspekt.* Bratislava: SPN, 1995.

Funkcie detskej literatúry

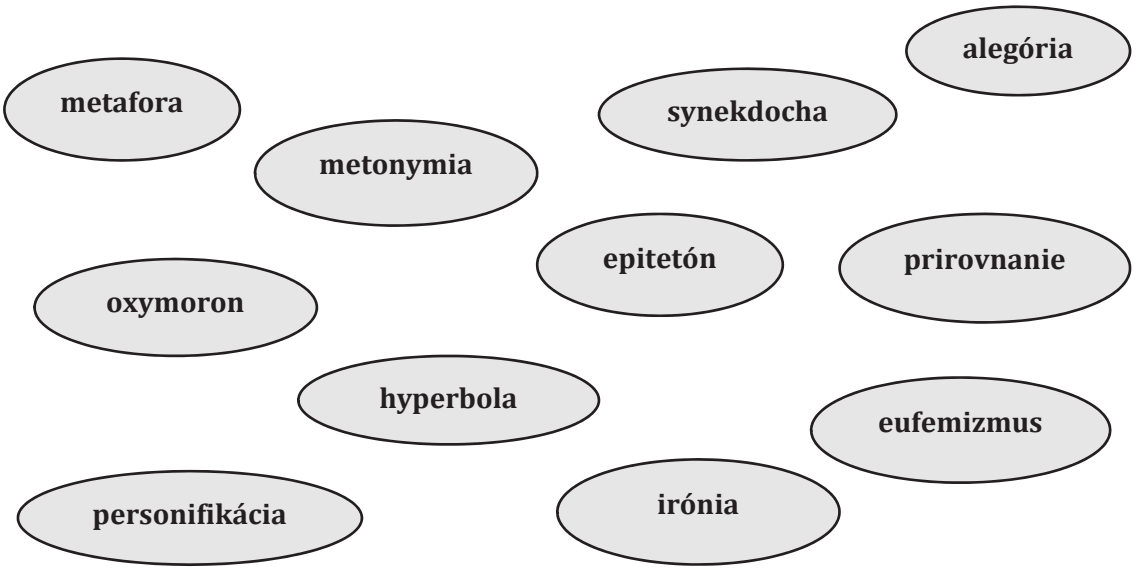
Spojte vety

Spojte vety, ktoré hovoria o rovnakej funkcii literatúry. Funkcie správne pomenujte.

Funkcia	Popis funkcie		Popis funkcie
	Dielo vyvoláva v čitateľovi zážitok, emócie, pôsobí na city, dušu človeka.		Dôležitým sa zdá byť historický kontext.
	Pôsobí na správanie, konanie, myslenie človeka.		Dôležitý je rytmus v texte riekaniek.
	Prináša rôzne druhy poznatkov.		Je to najdôležitejšia funkcia literárneho diela, v minulosti bola zaznávaná a podceňovaná.
	Predovšetkým sa spája s textami ľudovej slovesnosti.		Patria sem exemplá, mravoučné básne o poslušnosti a morálke.
	Poskytuje vecné informácie o prostredí, spoločnosti, dobe.		Formuje predstavy o hodnotách dobra a zla, je silne citeľná v ľudovej rozprávke.
	Ukazuje čitateľom medziľudské vzťahy a vštepuje povedomie o normách správania sa.		Nie je to len populárno-náučná literatúra, túto funkciu nájdeme takmer vo všetkých dielach.

Vysvetlite pojmy

Vysvetlite vlastnými slovami, čo znamenajú nasledujúce umelecké jazykové prostriedky:

Napíšte pojmy

Nájdite v nasledujúcich riekankách a básňach umelecké jazykové prostriedky. Napíšte ich na čiary.

Čistím zúbky, rezy, rezy. .....
Nech sú biele ako brezy. .....
Vpravo, vľavo, vpredu, vzadu. .....
Hornú a aj dolnú radu. .....
Nech sú ako sniežik biele. .....
Nech sa nám vždy dobre smeje. .....

Kom, kom, kominár, ...
kedy si sa umýval? .....
Včera večer – v sobotu, ...
keď som nemal robotu. .....

Ide žaba po rebríku, ...
naťahuje harmoniku. .....
Ide to, nejde to, ...
necháme to na leto. .....

Ľudmila Podjavorinská: Vstalo slnko (úryvok)

Vstalo slnko spoza hory, ...
po nebíčku kráča, ...
ide budiť včielku, lienku, ...
na konáriku vtáča. .....
A sa smeje, svetlo leje, ...
žiar a radosť všade, ...
žeby zrelo žitko v poli, ...
čerešienky v sade. .....

Literatúra

ŽILKA, T. et al. *Teória literatúry pre gymnáziá a stredné školy*. Bratislava: Litera, 1997.
LOMENČÍK, J., TATÁR, J. *Interpretačné minimum*. Banská Bystrica: Metodicko-pedagogické centrum, 2002.

Vekové a žánrové členenie literatúry pre deti

Podčiarknite pojmy

Prečítajte si text. Podčiarknite v ňom pojmy a informácie, ktoré sú dôležité z hľadiska členenia detskej literatúry podľa veku.

Ak sa chceme pozrieť na to, čo je v literatúre pre deti iné, čiže špecifické, je to práve ten prvok, ktorý ju oddeľuje, odlišuje od ostatnej literatúry, je to spôsob, akým je tvorená, je to obsah, čo v sebe má, je to myšlienka, ktorú si kladie za cieľ posúvať ďalej k svojim príjemcom. Špecifickosť v literatúre pre deti je v spôsobe, ako sa umelecky štylizuje, čiže ako sa svojou štruktúrou, formou, jazykom približuje detskému čitateľovi, spôsob, ako s ním vedie dialóg. Pritom všetkom sa opiera o to, čo už dieťa v tom-konkrétnom veku zažilo, čo pozná, aké má vedomosti o sebe a o svete, o jeho záujmy a potreby. Toto všetko spolu s psychickými zvláštnosťami detí v rôznych vekových obdobiach autori vedome plne rešpektujú, mnohé intuitívne predvídajú alebo odhadujú, čo je základom pre uplatnenie už spomenutého *detského aspektu.* Pripravenosť čitateľa vo veľkej miere závisí od jeho veku a životných skúseností, čomu sa prispôsobujú aj jednotlivé druhy a žánre a ich využitie pre konkrétnu kategóriu čitateľa.

Vypíšte tabuľku

Napíšte konkrétny žáner a konkrétnu knihu pre čitateľa v konkrétnej vekovej skupine. Pomôžte si prehľadom kníh na rôznych internetových portáloch a kníhkupectvách (napr. www.mrkvicka.sk)

Mladší predškolský vek (1 – 3 roky)	
Starší predškolský vek (3 – 6 rokov)	

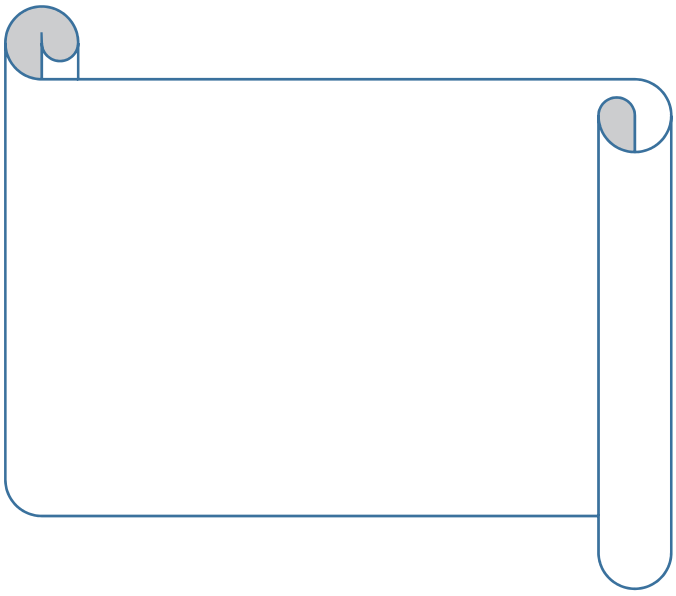
Vyjadrite názory

Zamyslite sa nad nasledujúcimi výrokmi o čítaní a vyjadrite svoj súhlas alebo nesúhlas s tvrdením. Svoje názory zdôvodnite.

Tvrdenie, výrok	áno	nie
Kým deti nevedia rozprávať, nemusíme im čítať knihy.		◯
Čím skôr začneme deťom rozprávať rozprávky a čítať, tým lepšie.		
Dieťaťu môže čítať knihy a rozprávať príbehy iba matka, lebo je s ním doma.		
Čítanie rozvíja slovnú zásobu detí, učí ich trpezlivosti a schopnosti sústrediť sa.		
Keď je dieťa neposlušné, môžeme ho potrestať odopretím čítania pred spaním.		
Dieťa má pred vstupom do základnej školy poznať všetky literárne druhy a žánre z detskej literatúry.		
Pred vstupom do materskej školy by sa dieťa malo s knihou stretnúť v rodine.		
V predškolskom veku čítame chlapcom iba tzv. chlapčenské knihy a dievčatám iba tzv. dievčenské knihy.		
Deti nenecháme vyberať si knihy, dospelý najlepšie vie, čo je pre nich vhodné a čo nie.		
Čítanie pomáha pri budovaní hodnotového rebríčka a postojov.		

Napíšte názory

Pouvažujte nad tým, aký význam má čítanie pre deti a čítanie deťom z psychologického hľadiska. Svoje názory stručne napíšte.

Literatúra

KOVÁČOVÁ-ŠVECOVÁ, Z. *Ľudová slovesnosť v literatúre pre deti a mládež*. Banská Bystrica: Belianum, 2017.
OBERT, V. *Detská literatúra a čitateľský rozvoj dieťaťa.* Bratislava: Litera, 1998.

Ľudová slovesnosť

Spojte čiarami

Čiarami spojte základné pojmy, ktoré sa spájajú s pojmom ľudová slovesnosť.

Slovesno-dramatické, ústne i písané prejavy	kolektívnosť
Prelínanie, kríženie (napr. výrazových prostriedkov, žánrov...)	slovesný folklór
Spolutvorcom, nositeľom a príjemcom je skupina ľudí, tento znak sa nazýva	ústne tradovanie
Situačné inovácie pri prednese diela	synkretizmus
Prenos textu výlučne rozprávaním	improvizácia

Zakrúžkujte písmená

*Zakrúžkujte každé piate písmeno v rade a dozviete sa, ako sa nazýva **súbor kultúrnych javov**, ktoré sa uskutočňujú formami ústnej, hernej, tanečnej, dramatickej a hudobno-spevnej komunikácie, resp. súbor vedomostí a zručností ľudu.*

ALCOFPSZIOAKMCLUHTFKÓTEWLPMYAÓHGBUR

Súbor vedomostí ľudu sa nazýva ..... .

Vymyslite rýmovačku

Vymyslite rýmovanú riekanku (rýmovačku) o zvieratku, aby vyjadrovala jeho pozitívne vlastnosti.

Ježko je šikovný bežko, ...
Líška ...
Včela ...
Lastovička ...
Veverička ...
Psíček ...
Mačička ...

Opíšte slová

Vysvetlite primerane dieťaťu obsah zvýraznených slov v slovenských ľudových piesňach.

Spi dieťatko, spi že,
mamka varí **slíže**. .....
Syrové, makové,
perky lekvárové. .....

Bola babka, mala capka,
cupi, lupi, cupi lupi, mala capka.
Poslala ho na **kopačku,** .....
cupi, lupi, cupi lupi, na kopačku.

Pokapala na salaši slanina, ...
povedali na nášeho Martina.
A on sa im na môj dušu prisahal,
že on veru na slaninu nesiahal.

Vyriešte osemsmerovku

Vyriešte osemsmerovku. Čítaním po riadkoch sa dozviete druhú časť citátu o deťoch.
Malý princ v knihe od Antoine de Saint Exupéryho povedal: Len deti jediné vedia, ...

Slová na vyškrtanie:

ANONYM BLÚZKA ČÍSLICA DUŽINA FURMAN GALOŠA KOMÉTA LIENKA NOHAVICE

PEKÁR POSUDOK TUŽKA VÝKRIČNÍK VZNIK ZÁBAVA ŽÁNER ŽIRAFA

E	C	I	V	A	H	O	N	K	Č
Č	O	A	K	Z	Ú	L	B	O	Í
H	A	K	Í	Ľ	A	Ž	A	D	S
A	N	O	N	Y	M	Á	K	U	L
G	I	M	Č	L	Ž	N	Ž	S	I
A	Ž	É	I	I	P	E	U	O	C
L	U	T	R	E	D	R	T	P	A
O	D	A	K	N	A	M	R	U	F
Š	F	Á	Ý	K	I	N	Z	V	A
A	R	A	V	A	B	Á	Z	J	Ú

Len deti jediné vedia, ...

Opravte názvy rozprávok

Opravte názvy ľudových rozprávok tak, aby boli správne.

O medovníkovej repe .....

Červená Marienka .....

Ako šla čiapočka na vandrovku .....

Vlk a sedem prasiatok .....

Pán Boh daj šťastia, cicuška .....

Šípková Anička .....

Tri zlaté prstene deda Vševeda .....

Prečiarknite slová

Prešktrnite literárne žánre, ktoré nepatria do ľudovej slovesnosti.

Ľudová pieseň, bábkové divadlo, rozprávka, povesť, román, riekanka, balada, príslovie, báj.

Doplňte slová

Napíšte chýbajúce časti riekaniek. Ak riekanky nepoznáte, skúste ich dotvoriť.

Ťap, ťap, ťapušky,
išli .....na .....,
podriapali .....
povešali .....
príde .....

Pánbožkova kravička,
kde je tvoja .....
Za horami, za dolami
.....?
..... !

Jeden kováč .....
koľko klincov potrebuje?
Povedz mi.....!
Alebo .....!

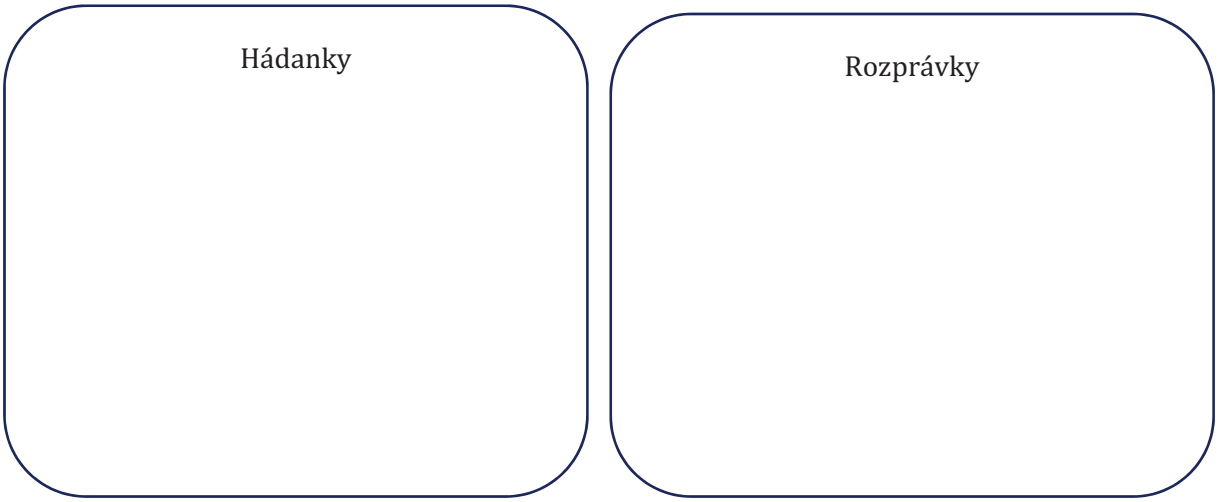
Stará baba zlá, ... má,
jedno chodí.....,
druhé .....,
a to tretie .....,
že sa .....!

Napíšte názvy

Napíšte do rámčekov názvy textov ľudovej slovesnosti, ktoré vám utkveli v pamäti z detstva. Texty správne zaraďte k jednotlivým žánrom

Riekanky

Detská ľudová hra

Prečítajte si text

Prečítajte si nasledujúci text a odpovedzte na otázky pod ním. Nie všetky informácie v texte sú naozaj pravdivé. Overte si ich v dokumente, ktorý sa v texte spomína.

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016) v rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia vymedzuje, čo sa dieťa v materskej škole bude učiť o knihách a svojej kultúre. Sú posilnené aj tie stránky jazyka, ktoré sú dôležitým predpokladom úspešného budúceho rozvíjania gramotnosti žiakov. Ide predovšetkým o nadobúdanie skúseností so sprostredkovanou informáciou, vrátane informácie štruktúrovanej ako písaná reč. Tieto skúsenosti sprostredkúva učiteľka využívaním širokého spektra textov žánrovo rôznorodej detskej literatúry, ktorá má viaceré významné funkcie. Je zdrojom bohatej jazykovej skúsenosti – slúži ako jazykový vzor, zdroj jazykovej rôznorodosti v spisovnej, kultivovanej a vysoko rozvinutej podobe materinského jazyka. Prispieva k rozvoju hovorenej podoby jazyka a komunikácie, stimulácii vývinu reči na úrovni všetkých jej zložiek – slovnej zásoby, súvislého, gramaticky správneho, spisovného a sociálne primeraného vyjadrovania sa. Dieťa sa prostredníctvom čítania učí o sebe, rodine, svete nadprirodzených bytostí a zvierat, čím prispieva k rozvoju všetkých významných predpokladov vývinu gramotnosti. Učiteľ/ka, teda nie priamo kniha, rozvíja počúvanie a porozumenie čítaného textu, lebo počas svojej výchovnej práce má knihy pre deti k dispozícii a pravidelne ich deti držia v ruke. Opakovaním tých istých textov sa deti v materskej škole učia rozprávky a básničky prednášať, aby sa neskôr mohli zúčastniť rôznych recitačných súťaží. Neustálym opakovaním textu dokola sa naučia aj porozumieť významu a funkcii písanej reči. Detská literatúra je dôležitým zdrojom pozitívnych zážitkov a skúseností, podporujúcich motiváciu, záujem a vzťah k písanej kultúre, vzdelávaniu a učeniu.

Označte tvrdenia

Tvrdenie, výrok	áno	nie
Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách (2016) je základným dokumentom, podľa ktorého prebieha výchovno-vzdelávací proces v materskej škole.	○	
V rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia vymedzuje, čo sa dieťa v materskej škole bude učiť o knihách.		
V rámci vzdelávacej oblasti Jazyk a komunikácia ide predovšetkým o nadobúdanie skúseností so sprostredkovanou informáciou, vrátane informácie štruktúrovanej ako písaná reč.		
Dieťa sa prostredníctvom čítania učí o sebe, rodine, svete nadprirodzených bytostí a zvierat, čím prispieva k rozvoju všetkých významných predpokladov vývinu gramotnosti.		
Učiteľ/ka, teda nie priamo kniha, rozvíja počúvanie a porozumenie čítaného textu, lebo počas svojej výchovnej práce má knihy pre deti k dispozícii a pravidelne ich deti držia v ruke.		
Opakovaním tých istých textov sa deti v materskej škole učia rozprávky a básničky prednášať, aby sa neskôr mohli zúčastniť rôznych recitačných súťaží.		
Neustálym opakovaním textu dokola sa naučia aj porozumieť významu a funkcii písanej reči.		
Detská literatúra je dôležitým zdrojom pozitívnych zážitkov a skúseností, podporujúcich motiváciu, záujem a vzťah k písanej kultúre, vzdelávaniu a učeniu.		

Literatúra

KOVÁČOVÁ-ŠVECOVÁ, Z. *Ľudová slovesnosť v literatúre pre deti a mládež*. Banská Bystrica: Belianum, 2017

Štátny vzdelávací program pre predprimárne vzdelávanie v materských školách. Bratislava: Štátny pedagogický ústav, 2016. Dostupné na internete: http://www.statpedu.sk/files/articles/nove_dokumenty/statny-vzdelavaci-program/svp_materske_skoly_2016-17780_27322_1-10a0_6jul2016.pdf

Autorská tvorba v literatúre pre deti

Vypíšte tabuľku

Napíšte konkrétne diela jednotlivých autorov vhodné na čítanie deťom predškolského veku.

ĽUDMILA PODJAVORINSKÁ	
MÁRIA RÁZUSOVÁ-MARTÁKOVÁ	
JOZEF CÍGER HRONSKÝ	
ELEONÓRA ČEPČEKOVÁ	
HANA PONICKÁ	
DOMINIK ŠTUBŇA ZÁMOSTSKÝ	
KRISTA BENDOVÁ	
MÁRIA ĎURÍČKOVÁ	
KRISTA BENDOVÁ	
MARIANA GRZNÁROVÁ	
MIROSLAV VÁLEK	
DANIEL HEVIER	
MILAN RÚFUS	
JOZEF PAVLOVIČ	
TOMÁŠ JANOVIC	
JÁN ULIČIANSKY	
ĽUBOMÍR FELDEK	
KLÁRA JARUNKOVÁ	

Literatúra

SLIACKY, O., *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960.* Bratislava: LIC, 2007.
STANISLAVOVÁ, Z. A KOL. *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež po roku 1960.* Bratislava: LIC, 2010.

Záver

Môžeme konštatovať, že predsavzatia pri tvorbe cvičebnice boli naplnené. Cvičebnica je výsledkom tvorivej odbornej práce členov autorského kolektívu, za ktorú si zaslúžia poďakovanie. Tri roky zodpovedne pracovali na plnení úloh projektu, aby dospeli k tomuto záverečnému výsledku. Vytvorili dielo moderného formátu, čo potvrdili i recenzné posudky. Autorky veria, že cvičebnica bude pre študentov a študentky podnetná a budú ju používať v záujme profesijného seba-rozvoja a v záujme rozvoja jazykovej a literárnej gramotnosti detí. O to viac si autori budú vážiť význam a hodnotu cvičebnice, ak bude užitočná tiež pre učiteľov/ky z praxe, prípadne ju vysokoškolskí pedagógovia využijú ako inšpiráciu pri tvorbe iných cvičebníc a písaní vedeckých projektov podobného typu.

Milena Lipnická

Cvičebnica je výstupom z projektu
KEGA č. 013UMB-4/2017
Tvorba kurikula v oblasti jazykovej a literárnej gramotnosti v novoakreditovanom bakalárskom štúdiu

Názov: Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v materskej škole
Podnázov: Cvičebnica

Autorky: doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD.
Mgr. Lenka Ďuricová, PhD.
Mgr. Zuzana Kováčová-Švecová, PhD.

Jazykový korektor: doc. PaedDr. Július Lomenčík, PhD.
Technický redaktor: doc. PaedDr. Milena Lipnická, PhD.
Návrh obálky: Mgr. art. Zuzana Ceglédyová

Recenzenti: prof. PaedDr. Jana Kesselová, CSc.
Mgr. Mária Kudlová, PhD.

Náklad: 100 ks
Formát: ISO A4
Vydanie: prvé

Vydalo: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Edícia: Pedagogická fakulta

Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

Rok vydania: 2019

ISBN 978-80-557-1569-8 (viazaný dokument)

ISBN 978-80-557-1570-4 (online dokument)

ISBN 978-80-557-1570-4